

**KÜRESELLEŞME ÇAĞINDA DEMOKRASİLERİ
KORUMAK**

Emre Erdoğan

Boğaziçi Üniversitesi
1998

Giriş.....	3
Küreselleşme: Farklı Anlamlar.....	4
a) Finansal Akımlar.....	9
Tablo 1. Yıllık Ortalama Uzun Vadeli Net Sermaye Akımı ve Net Transferler, 1980-92 (milyar dolar).....	11
Tablo 2. Yıllık Özel Sermaye Net Akımları (Bütün Gelişmekte olan Ülkeler).....	11
b) Ticaret.....	12
Tablo 3. Yıllık Büyüme Oranları (İhracat ve İthalat).....	12
c) Ulusötesi Üretim.....	12
Küreselleşme ve Devlet.....	14
Küreselleşme ve Toplum: Bölüşüm Sorunları.....	17
Table 4. Makroekonomik Performans (1980-94).....	17
Tablo 5. İhracat ve İthalat Büyüme Oranları.....	19
Tablo 6. İhracatın Yapısı.....	19
Tablo 7 Yıllık Uzun Vadeli Net Özel Sermaye Akımı (Bölgelere göre, Milyon Dolar).....	20
Küreselleşme ve Demokrasi.....	23
Örnek Vakalar: İki Ülkenin Hikayesi.....	29
Peru: Otoriterlikten Demokrasiye ve Geriye.....	29
Table 8 Peru Başkanlık ve Yerel Seçimleri (geçerli oyların yüzdesi).....	30
Güney Kore: Henüz Bitmemiş Bir Anlatı.....	40
Sonuç Yerine.....	48
Kaynakça:.....	50

Giriş

Yirminci yüzyılın sonlarına yaklaştığımız bugünlerde "ilginç"¹ günlerde yaşadığımızı söyleyebiliriz. 1998'in ilk yarısında Endonezya'daki otuz yıllık Suharto diktatörlüğünün çöküşüne, Rusya'daki ekonomik ve finansal krizlere ve Peter Drucker'ın, güneydoğu asya ülkelerinin iki dünya savaşı arası Avrupa ülkelerine benzemeleri nedeniyle bu ülkelerde diktatörlüklerin doğmasından korktuğuna dair açıklamasına (IHT, Mayıs 1998) şahitlik ettik. Bu olaylar ilk bakışta birbirlerinden ilgisiz gibi gözükseler de yirminci yüzyılın son on yılındaki gelişmelerin iyi birer örneğini oluşturmaktadırlar. Son on yıl içinde, üç ana gelişme eşanlı olarak gerçekleşti: üçüncü dünya ülkelerinin ekonomik serbestleşmeleri, Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerinin demokrasiye geçişleri ve dünya ekonomisinin küreselleşmesi... Bu üç farklı fakat ilgisiz olmayan gelişme arasındaki nedensel ilişkiler hala önemli bir tartışma konusu oluşturmaktadır. Ekonomik serbestleşme demokratikleşmeye yol açar mı? Veya küreselleşme hem ekonomik serbestleşmenin, hem de demokratikleşmenin nedeni midir? Veya, küreselleşme ve ekonomik serbestleşme eşanlı mıdır veya birbirlerini içermekte midir? Bunlar ekonomiden sosyolojiye, siyaset biliminden işletmeye sosyal bilim öğrencileri tarafından sorulan soruların bazılarıdır. Bu çalışmada temel amacım yukarıda sözü geçen üç gelişmeden ikisi, demokrasi ve küreselleşme arasındaki ilişkiyi tartışmaktır. Cevaplamaya çalışacağım sorular şunlardır: Küreselleşme demokrasileri nasıl etkilemektedir? Yeni ve eski demokrasilerin gelişmesini engellemekte veya desteklemekte midir? Yeni bir demokrasinin yerleşmesini kolaylaştırmakta veya zorlaştırmakta mıdır?

Bu soruları yanıtlayabilmek amacıyla, çalışmanın ilk bölümü küreselleşme kavramının özellikle de bu kavramın farklı tanımlarının ve küreselleşmenin tarihsel kökenlerinin üzerinde duracaktır. İkinci ve üçüncü bölümlerde küreselleşmenin önce devleti sonra da toplumu nasıl etkilediği tartışılacaktır. Çalışmanın teorik kısmının son bölümünde ise küreselleşme ve demokrasi arasındaki etkileşim sergilenecektir.

Çalışmanın ampirik kısmı iki ülkenin karşılaştırılmasından oluşmaktadır: Peru ve Güney Kore. Peru'yu çalışma açısından ilginç kılan bu ülkenin 1978'te demokrasiye geçmesi ve 1992'de demokrasinin bazı öğelerinden vazgeçilmesine sahne olmasıdır. Şu anda ülkeyi seçilmiş fakat meşruiyeti tartışma konusu olan bir başkan yönetmektedir. Demokrasiye geçiş yapmış bir diğer ülke olan Güney Kore de

1997'nin son çeyreğinde yaşadığı ekonomik kriz nedeniyle çalışmamız açısından önem arz etmektedir.

Küreselleşme: Farklı Anlamlar

Yaygın olarak kullanılan bir kavram olan küreselleşme'nin açık bir tanımının yapılmasının zor olduğu aşikardır. Küreselleşmenin basitten karmaşığa, çok boyutludan tek boyutluya, kesinden belirsiz bir çok tanımı bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında amacım bu kavramı açıklığa kavuşturmak ve daha sonra küreselleşmenin gelişim sürecini sergilemektir.

Küreselleşme kavramının sosyal bilimlerin bir çok farklı alanında farklı tanımlarını yapmak mümkündür. Birçok kimsenin küreselleşmeyi ekonomik bir olgu olarak algılamasına karşın, sosyologlara göre bu süreç kültürel ve hatta hegemonik bir süreçtir. Coğrafyacılar bu kavramı devletin fiziksel ve psikolojik alanı olarak toprağın sorgulanmasında kullanmaktadırlar. Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerde, hem belirleyicileri tartışılan ve hem de dünya politikasının Westphaliacı aktörleri arasındaki ilişkileri belirleyen küreselleşme bir değişken olarak önemlidir (Cerny, 1996:621).

Bu kavramsal kaosa² karşın, "gerçekten küreselleşmiş bir ekonominin yokluğunda (küreselleşmenin) kültürel ve siyasal alandaki bir çok etkisinin geçici ve daha az tehdit edici olacağına inanmamız nedeniyle" diyen Hirst ve Thompson'a (1996:3) paralel olarak ve pratik nedenlerden dolayı, olayın ekonomik ve siyasi boyutlarına ağırlık vermeyi tercih ediyorum.

Küreselleşme literatürünün önemli şahsiyetlerinden olan Held'e göre küreselleşme dünya ekonomisinin daha önceden ayrılmış durumda bulunan parçalarının bir araya gelmesi ve küresel çapta çalışan bir ekonominin oluşmasıdır:

"Bugün suç, kültür, narkotik ürünleri, modalar ve inançların yanısıra mallar, sermaye, bilgi, resimler, iletişim malzemeleri ülkelerin coğrafi sınırları arasında hızla hareket etmektedir.... Küresel ticaret, finans ve üretim sistemlerinin varlığı dünyadaki hanelerin, cemaatlerin ve ülkelerin refahını ve kaderini etkilemektedir. Sosyal etkinlikler ve ilişkiler durmadığı sürece coğrafi sınırlar gittikçe anlamsız hale gelmektedir." (Held ve McGrew, 1993: 263)

---

¹ Çok bilinen bir Çin bedduası "umarım ilginç günlerde yaşayasın" der.

² kaos burada düzenden önceki durum olarak kullanılmıyptır

Durumun kapsamlı bir analizini yapmak için bu derece iyimser olmanın gerekmediği aşikardır. Dolayısıyla ben analizimi ilerletmek için Hirst ve Thompson'un ideal “uluslararası” ve “küresel” ekonomi modellerini kullanarak ve küreselleşmeyi küresel ekonomiye yönelmiş bir süreç olarak tanımlayarak daha az idealist ve daha kötümser bir bakış açısı kullanıyorum.

Hirst ve Thompson'a göre, küresel bir ekonomide ayrılmış ulusal ekonomiler uluslararası işlemler aracılığıyla sistemin bir parçası olarak etkinlik göstermektedir. Piyasaların ve üretimin bütünüyle küresel olması nedeniyle bu küresel ekonomik sistem özerkleşmiş ve toplumsal olarak içkinleştirilmiştir. Bu ekonomide ulus devletlerin müdahale hakları ve alanları yok denecek kadar azdır ve uluslararası şirketler (multinational companies) ulusötesi (transnational) şirketlere dönüşmüşlerdir. Buna tam karşıt ideal modelin, uluslararası ekonominin temel özelliği ise ulus devletlerin bu ekonominin temel öğeleri olarak varolmalarıdır. Yatırım ve ticaret halen ulusal olan bu ekonomileri birbirine gittikçe bağlamaktadır. Ticaret ilişkileri ulusal uzmanlaşma derecelerinin bir fonksiyonudur ve uluslararası yatırım stratejik tercihler çerçevesinde yapılmaktadır (Hirst ve Thompson, 1996: 8-13). Uluslararası ve küresel ekonomilerin bu şekilde tanımlanmış olması, küreselleşme sürecinin neresinde olduğumuz, uluslararası ekonomiden ne kadar uzaklaştığımız ve küresel ekonomiye ne kadar yaklaştığımız hakkında bize iyi bir fikir verecektir.

Böylesi bir analiz için yapılması gereken bizi bu tür bir ekonomik düzenin varlığını tartışmaya iten tarihsel gelişmeleri sergilemektir. Küreselleşme kavramının 1980'lerin sonuna doğru popülerleşen görece yeni bir kavram olması nedeniyle, 1970 sonrası dönemin temel gelişmelerinin incelenmesi, var olduğu söylenen değişimin doğası, derinliği ve etki alanını anlamamıza yardımcı olacaktır. 1970 yılının dönüm noktası olarak alınmasının temel nedeni Bretton Woods sisteminin çökmesiyle dünya ekonomisindeki hızlı değişim sürecinin başlamasıdır. Bretton Woods anlaşması dünya ekonomisinin işleyişini birçok açıdan etkilemesi nedeniyle önem taşımaktadır. Öncelikle, uluslararası finans konusundaki şüpheci ve sınırlayıcı yaklaşımıyla - anlaşmanın hazırlayıcıları olan Keynes ve White'ın ikisi de liberal bir finansal düzenin yeni refah devleti kavramıyla uyumsuz olduğu inancındaydılar- Bretton Woods sistemi devletlere refah ve kalkınma masrafları karşılamaları için düşük riskli belirli bir finansal akım düzeyini garanti etmekteydi. İkinci olarak bu sistem,

uluslararası finansal işlemlerin, artan dış finansman talebini karşılama konusundaki güvenilirliğine olan inancı besleyerek çöküşünü takip eden süreçte uluslararası finansal etkinliklerin serbestleşmesi için uygun bir ortam sağlamaktaydı. Bretton Woods sistemini 1971 Ağustos'unda çöküşe götüren(!) bu başarılarının yanı sıra 1973 petrol krizinin sonucu olarak OPEC ülkelerinin anormal döviz fazlalarından kaynaklanan yeni ve daha karlı finansal araçlar arayışının, finansal karteller üzerinde yarattığı rekabet baskısının da aşağıda daha detaylı tartışılacak varolan finansal sistemin oluşumunda önemli etkisi bulunmaktadır (Helleiner, 1994: 165).

Bretton Wood sisteminin çöküşü değişen dünya ekonomik sisteminin tek belirleyicisi değildir. Birinci ve ikinci petrol krizlerinin petrol fiyatlarını yükseltmeleri diğer nedenlerden biridir. Petrol fiyatlarındaki bu artışın ilk sonucu tüm petrol tüketen ülkelerin artan ekonomik yüküdür. Yine de bu ülkelerden bazıları, özellikle de gelişmiş ülkeler girdilerindeki bu artışı ihracat fiyatlarına yansıtarak karşılama da başarılı olmuşlardır. 1970 ile 79 arasında petrol ihraç etmeyen üçüncü dünya ülkelerinin ticaret hadleri 0.7 puna azalmış ve bu düşüş trendi 1980 sonrasında 0.4 olarak devam etmiştir. Ticaret hadlerindeki bu düşüşe karşın üçüncü dünya ülkelerinin ortalama yıllık büyümeleri 1970'lerde yüzde 5.7 ve 1980'lerde yüzde 4.1 olmuştur (Stallings, 1992: 51). Üçüncü dünya ülkelerinin büyümelerini nasıl karşıladıkları sorusuna verilecek yanıt üçüncü dünya ülkelerine yönelik sermaye akışının yakından incelenmesiyle görülebilir: 1973 ile 1983 arasında gelişmekte olan ülkelerin toplam dış borcu 809 milyar dolara çıkmıştır (Balkan, 1993: 142). Bu rakam, üçüncü dünya ülkelerinin dış borca dayalı büyüme stratejilerin iyi bir göstergesidir. Petrol fiyatlarındaki artışın bir başka sonucu da OPEC ülkelerinin ellerinde riskli ve yüksek getirili yatırım alanları arayan fonların toplanmasıdır. Gelişmiş ülkelerin ekonomik kriz yaşamaları nedeniyle ticari bankalar bu fonları, başka bir deyişle petrodollarları dış borç kullanarak büyüme stratejisi izleyen üçüncü dünya ülkelerine kanalize ettiler. Dolayısıyla, ticari bankaların gelişmekte olan ülkelere açtığı kredilerin toplam kredilere oranı 1970'te yüzde 6'dan 1983'te yüzde 34'e yükseldi (Balkan, 1993: 142). Ne var ki bu ekonomik durum uzun sürmedi: Öniş'e göre ticari banka kredileri az sayıda ekonomide yoğunlaşmıştı. Ticari banka kredileri hacimlerinde görülen yükselme, vadelerde kısalma, artan faiz oranları ve geri ödemenin zorlaşmasına neden olmuştur. Buna ilaveten varolan finansal rezervler için artan rekabet ortamı gelişmekte olan ülkeleri gerekli tedbirleri almadan borçlanmaya yöneltmişti (Öniş,

1998: 80). Bu durum 1982 yılında bir borç krizinin yaşanmasına yol açtı. Başta sadece Türkiye, Zaire ve Peru gibi az sayıda ülke borçlarını geri ödeme sorunuyla karşı karşıyayken, ticari bankaların gelmekte olan krizi durdurmak için hiçbir önlem almamaları nedeniyle balon Meksika'nın borçlarını ödemeyeceğini açıklamasıyla 13 Ağustos 1982 günü patladı. Geçici bir yardım paketi hazırlayarak krizin ertelenmesi mümkünken, ticari bankalar gelişmekte olan ülkelere borç vermeyi durdurdular. Bu şok tedavisi finansal krizin derinleşmesine ve diğer ülkelere sıçramasına yol açtı. (Stallings, 1992:60).

Finansal krizin derinleşmesiyle, bankalar borç geri ödemelerini düzenlemek, uluslararası bankalardan yeni fonlar sağlamak, uluslararası kurumları devreye sokmak ve borçlu ülkelerin ekonomilerini dış ticaret ve bütçe açıklarını kısarak, kaynakları ekonomik büyümeden borç geri ödemesine kanalize edecek bir şekilde yeniden yapılandırmak için bir koalisyon kurmaya karar verdiler (Stallings, 1992:60).

Bu stratejinin en ilginç rolü IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlara atfedilen roldü. Zaten 1950'lerden beri borç görüşmelerinde aktif rol oynamakta olan IMF'e 1980'lerin rolü pekiştirildi. Öncelikle, IMF görüşmeler sırasında gerekli ekonomik bilgileri sunmaktaydı. İkinci olarak "stand-by" anlaşmasının temelini oluşturan bir ekonomik program önermekteydi. Üçüncü olarak borçlunun söz verdiği ekonomik politikaları uygulayıp uygulamadığını kontrol etmek görevi de IMF'e verilmişti (Lipson, 1992: 283).

IMF'in oynadığı bu önemli rolün iki dikkate değer sonucu oldu. Birincisi 1985 tarihli Baker planında yürürlüğe konmasıyla IMF hem ticari bankalar ve hem de G-7 hükümetleri tarafından desteklenen önemli bir uluslararası kurum olarak ortaya çıktı. IMF'in istikrar programlarının başarısının halen bir tartışma konusu olmasına rağmen (Öniş, 1998: 11, 84); 1980'lerde kazandığı itibar sonucunda IMF uluslararası ekonomide önemli bir rol sahibi olmaya devam etmektedir.

IMF "conditionality"nin ikinci ve daha önemli sonucu tipik IMF istikrar ve yapısal uyum programlarının öğelerinde görülmektedir. IMF'in tipik programları varolan sorunların monetarist bir tasvirine dayanmaktadır. Pereira (1993) tarafından "Washington Konsensusu" olarak tanımlanan bu tasvir "piyasa güçlerine dayanan bir sisteme geçmek bile kendiliğinden ekonomik kaynakların sektörler ve süreçler arasında dağılımının yeniden yapılanmasına yol açacaktır" varsayımına dayanmaktadır" (Pereira, 1993: 6,18). Bu yaklaşıma göre ekonomik krizin nedenleri

a) korumacılıkta ve aşırı büyümüş kamu sektöründe tezahür eden aşırı devlet müdahalesi, b) mali gevşeklik ve bütçe açığının kapatılması konusunda isteksizlikte görülen ekonomik popülizmdir. Bunun bir sonucu olarak ekonomik reformlar öncelikle ekonomik popülizme mücadele etmeli ve bütçe açıklarını kontrol altına almalı; ve orta vadede devlet müdahalesini azaltacak, ticareti serbestleştirecek ve ihracatı destekleyecek piyasa ekonomisine dayalı bir büyüme stratejisinin uygulanmasını amaçlamalıdır. Latin Amerika'dan Doğu Asya'ya dünyanın birçok bölgesinde uygulanan bu programların ortak öğeleri yatırım ve ticaretin serbestleşmesi, korumacı politikaların kaldırılması, devletin küçültülmesidir³.

Gelişmekte olan ülkeler; IMF'in gücünün artması ve Reaganomics ve Thatcherism'in görece başarılarının yansıması olan ideolojik genişlemenin desteklenmesi gibi nedenlerin yanısıra (Kahler, 1992: 92); değişen çevresel koşullara uyum sağlamak amacıyla da ekonomik serbestleşme programlarını uyguladılar.

Gelişmekte olan ülkeler; ilk olarak, hem yeni borç alma olanaklarının hem de direkt yardım fonlarının azalması sonucunda yeni döviz kaynaklarına yöneldiler. Bu yeni kaynakların ilki IMF yapısal uyum programlarında da öngörüldüğü üzere ihracat yoluyla döviz kazanmaktı. 1980 ve 1994 arasında alt ve orta alt gelir düzeyindeki ülkelerin ihracatları yıllık ortalama sırasıyla yüzde 5.5 ve 11.2 büyüme oranları gösterdiler (Dünya Bankası, 1996). Döviz elde etmenin bir başka yolu da yabancı sermayenin önündeki giriş engellerini kaldırmaktı. Direkt yabancı yatırımların toplam uzun vadeli kaynak akımlarına oranı 1980'de yüzde 13.5'ten 1990'da yüzde 46.5'e yükselmiştir (Dünya Bankası, 1996). Daha fazla döviz elde etmenin en son yolu da faiz farklarıyla oynayarak kısa vadeli ve portföy sermayeyi içeri çekmektir (Öniş, 1998: 515). Griffith-Jones ve Stallings'e göre gelişmekte olan ülkelere kısa vadeli sermaye akımı 1980'de 4 milyar ABD dolarından 1992'de 37 milyar ABD dolarına yükselmiştir. (Griffith-Jones ve Stallings, 1995: 146).

Dünya ekonomisinin 1970 ve 80'lerde yaşadığı hızlı değişim sürecinin tarihsel sergilenimi ülkelerin artan ekonomik açıklık oranlarının ve bunu izleyen dünya ekonomik entegrasyonun ülkelerin değişen ekonomik koşullara verdikleri reaksiyonların bir sonucu olduğunu göstermektedir. Doğal olarak ekonomi dışı faktörlerin etkileri gözardı edilmemelidir: 1980'lerin iletişim ihtilali,, Reaganomics'in

³ IMF önlemlerin detaylı bir listesi için bkz. Pereira (1993), Kahler (1992), Öniş (1991/1998)

ideolojik hegemonyası ve soğuk savaşın sona ermesi küreselleşme sürecini etkileyen diğer önemli faktörlerden bazılarıdır. Ancak çalışmanın konusu dışında kalması nedeniyle bu faktörler tartışılmayacaktır.

Çalışmanın bu bölümünde küreselleşmenin bazı boyutları tespit edilip sergilenecektir. Kavramsal kaosa paralel olarak, "küreselleşmenin boyutları nelerdir" sorusuna verilmiş bir çok farklı yanıt vardır. Ohmae'ye (bir işletme gurusu) göre küreselleşme "insanların, düşüncelerin, bilginin ve sermaye'nin sınırlar ötesinde neredeyse eşanlı hareketi"dir (Ohmae, 1995, 131). Gereffi, küreselleşmenin beş özelliğini saymaktadır: a) artan küresel rekabet ve yeni üretim merkezlerinin oluşumu, b) teknolojik icatlar ve bunun sonucu olarak zaman ve mekanın küçülmesi, c) ulusötesi şirketlerin artan gücü, d) küresel finansal sistemin oluşumu ve e) devletin değişen rolü (Gereffi, 1995: 102-103). Arrighi'ye göre küreselleşme ulusötesi şirketlerin gücünün artması ve finansal işlemlerin hızlanmasından başka bir şey değildir. Küreselleşmenin bu iki temel direği tek kutuplu ABD hegemonyasının genişlemesine ve Güney Kore ve Taiwan gibi bazı yarı "egemen"⁴ devletlere hızlı sanayileşme ve yüksek büyüme hızları sağlamaya hizmet etmektedir (Arrighi, 1997). Bir grup sosyal bilimciye göre küreselleşme dünya sistemi olarak kapitalizmin 1970'lerde yaşanan krize reaksiyonudur. Durumun en belirleyici özelliği üçlü bir merkezin (ABD, Japonya ve Almanya veya Avrupa Birliği) oluşması ve gerekli yönetim kurumlarının yokluğudur (Amin, 1993: 16,42). Küreselleşmenin boyutları hakkındaki bu kavramsal ayrılığa karşın, bu sürece atfedilmiş özelliklerin bazı ortak yanlarını üç başlık altında birleştirmek mümkündür: a) finansal işlemler (sermayenin dolaşımı), b) ticaret (malların dolaşımı), c) ulusaşırı üretim. Çalışmanın izleyen bölümünde küreselleşmenin bu üç boyutu tartışılacaktır.

a) Finansal Akımlar

1980 sonrasında finansal akımların hem hacim hem de yapı açısından önemli bir değişime uğradığı açıktır. Aşağıda yer alan tablo 1'e göre toplam yabancı sermaye transferleri 1982'de 69 milyar dolardan 1992'de 530 milyar dolara yükselmiştir. Bu finansal akımlar hacmindeki büyümenin açık bir göstergesidir. Tablo 1'den çıkarılabilecek başka bir sonuç da finansal akımların yapısında görülen değişimdir. Öncelikle özel sermaye akımlarının toplam net akımlara oranı 1980-82'de yüzde 20.2'den 1991-92'de yüzde 48.6'ya çıkmıştır. Uzun vadeli sermaye akımı ve ticari

---

⁴ egemen kelimesi burada "sovereign" yerine kullanılmıştır

borçları da içeren istinai finansın toplam oranı da aynı dönemde yüzde 43.6'den yüzde 18.5'düşmüştür. Resmi transferler ve doğrudan yatırımların da oranları yüzde 14 ve yüzde 20 ile hemen hemen sabit kaldığından, ticari borçların portföy yatırımları tarafından ikame edildiğini söylemek mümkündür.

Tablo 1 aynı zamanda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki önemli farkları da sergilemektedir. Bu tabloya göre gelişmiş ülkelerde doğrudan yatırımlar ve diğer uzun vadeli sermaye akımları portföy yatırımları tarafından ikame edilirken, gelişmekte olan ülkelerde portföy yatırım ve doğrudan yatırımlar uzun vadeli yatırımların ve istisnai finansın yerini almıştır. Tablo 1'in başka bir bulgusu da fonların gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki dağılımıdır. 1980-82'de endüstrileşmiş ülkeler portföy yatırımlarının yüzde 92.3'ünü, diğer uzun vadeli yatırımların yüzde 36.4'ünü, resmi transferlerin yüzde 60.5'ini ve yatırım gelirlerinin yüzde 60.4'ünü almaktaydı. 1991-92 döneminde, portföy yatırımlarının oranı değişmezken, diğer uzun vadeli yatırımların oranı yüzde 93.7'ye, resmi transferlerin oranı yüzde 78.9'a ve yatırım gelirinin oranı yüzde 98.6'ya yükselmiştir. Bu rakamlar finansal akımların hacminin artmış olmasına karşın gelişmiş ülkelerin bu akımlardan aslan payını almaya devam ettiğini göstermektedir.

Gelişmekte olan ülkelere sermaye akımının değişen yapısı tablo 2'de de sergilenmektedir. Tablo 2'ye göre 1982'deki bir düşüşten sonra, üçüncü dünya ülkelerine kısa vadeli sermaye akımları 1983'te 5 milyar dolardan 1993'te 33 milyar dolara yükselmiştir.

Tablo 1. Yıllık Ortalama Uzun Vadeli Net Sermaye Akımı ve Net Transferler, 1980-92 (milyar dolar)

Akım Tipi	1980-1982			1983-86			1987-90			1991-92		
	San.	Geliş.	Toplam	San.	Geliş.	Toplam	San.	Geliş.	Toplam	San.	Geliş.	Toplam
Resmi Transferler	23	15	38	26	16	42	51	20	71	97	26	123
Doğrudan Yatırım	37	18	55	43	14	57	138	23	161	109	45	154
Portföy Yatırım	48	4	52	112	3	115	188	6	194	374	37	411
Diğer Uzun Vadeli Yatırımlar	32	56	88	17	12	29	78	-7	71	119	8	127
İstisnaş Finans	7	17	24	12	33	45	3	40	43	1	29	30
Toplam Net Akımlar	147	110	257	210	78	288	458	82	540	700	145	845
Yatırım Geliri	114	74	188	126	84	210	241	93	334	212	103	215
Toplam Net Transferler	33	36	69	84	-6	78	217	-11	206	488	42	530

Note: San= sanayileşmiş ülkeler, Geliş= gelişmekte olan ülkeler.
(Kaynak: (Griffith-Jones ve Stallings, 1995: 146).)

Tablo 2. Yıllık Özel Sermaye Net Akımları (Bütün Gelişmekte olan Ülkeler)

		1978-1981	1982-1989	1990	1991	1992	1993	1990-1993
Uzun Vadeli	Milyon Dolar.	53512	34581	44548	57560	98971	157656	89684
	% İhracat	12.3	5.9	5.4	6.5	10.9	16.6	10.1
	% GSMH	2.7	1.2	1.1	1.4	2.4	3.7	2.2
Kısa Vadeli	Milyon Dolar.	22586	5379	13097	23404	28873	33546	24730
	% İhracat	5.2	0.9	1.6	2.7	3.2	3.5	2.8
	% GSMH	1.1	0.2	0.3	0.6	0.7	0.8	0.6
Toplam	Milyon Dolar.	76098	39961	57645	80964	127844	191202	114414
	% İhracat	17.5	6.8	7	9.2	14.1	20.2	12.8
	% GSMH	3.8	1.4	1.4	2	3.1	4.5	2.8

Kaynak: Debtor Reporting System and World Debt Tables 1994-95 (World Bank).

b) Ticaret

Küreselleşmenin ikinci boyutu ticaret yani malların sınırlar ötesi hareketinin artması olarak tanımlanmıştır. Dünya Bankası'nın bir çalışması 1980-1994 arasında bütün ülkelerin ortalama ithalat büyümesini yüzde 7.9, ihracat büyümesini de yüzde 15.6 olarak hesaplamaktadır (Dünya Bankası, 1996). Ticaret hacmindeki bu büyüme artan ekonomik bütünleşmenin ve ülkelerin dışa açıklığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Ancak bu rakamlar dünya ekonomik bütünleşmesinin boyutlarının abartılmasına neden olmamalıdır. Öncelikle aşağıda yer alan tablo 3 yüksek gelirli ülkelerin hem ihracat hem de ithalatta daha yüksek büyüme oranları yakaladıklarını göstermektedir. Bu da artan ticaret hacminin bütün ülkelerin dünya ekonomisiyle daha fazla bütünleştikleri anlamına gelmediğinin bir göstergesidir. Hirst ve Thompson'un (1996) çalışmaları ihracattaki hızlı büyümeye karşın, Triad ülkeleri (Avrupa Birliği, ABD ve Kanada, Japonya) ve on önemli gelişmekte olan ülke toplam ihracatın yüzde 83.9'unu yapmaktadır. Bu da küreselleşmenin her zaman daha fazla ekonomik bütünleşme anlamına gelmediğinin başka bir göstergesidir. Yine de ülkelerin ortalama dışa açıklık oranlarındaki artış gözardı edilmemelidir.

Tablo 3. Yıllık Büyüme Oranları (İhracat ve İthalat)

	İthalat			İhracat		
	1980-94	1980-90	1990-94	1980-94	1980-90	1990-94
Düşük Gelirli	2,66	-0,63	3,40	5,49	2,03	3,30
Orta Düşük Gelirli	12,08	1,31	10,70	11,24	4,15	6,70
Orta Yüksek Gelirli	11,77	0,32	10,69	11,56	4,93	6,15
Yüksek Gelirli	10,40	5,12	5,10	37,50	5,83	29,72
Toplam	7,95	1,37	6,46	15,57	3,85	11,02

(Kaynak: Dünya Bankası, World Development Report, 1996)

c) Ulusötesi Üretim

Üretimin ulusöteleşmesi küreselleşmenin en önemli boyutu olarak görülmektedir. Gereffi'ye göre:

“hemen hemen her üretim faktörünün –para, teknoloji, bilgi ve mal- sınırları neredeyse güç harcamadan geçebilmesiyle, ABD, Alman veya Japon ekonomileri kavramları anlamsız hale gelmektedir. Ürünlerin her biri farklı bir ülkede üretilmiş parçalardan oluştuğu bir dönemde, bir “Amerikan” bilgisayar, “Alman” otomobili veya “Japon” kamerası demenin anlamı ne olabilir ki?” (Gereffi, 1995:101)

Daha önce de söylendiği gibi, ulusötesileşmiş bir üretim argümanı dünya ekonomisi hakkında bazı varsayımlara dayanmaktadır. Birincisi üretim faktörlerinin hepsinin son derece hareketli olduğu, böylece yatırımcıların karlarını maksimize etmek için en uygun yerde üretim yapabildikleridir. İkincisi, birinci varsayımın bir sonucu olarak ulusötesi şirketlerin ekonomik oyunun en önemli aktörleri olmasıdır. Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) yabancı şirketler tarafından yönlendirildiği için, DYY'nin ulusötesileşmiş üretimin en iyi göstergesi olduğu söylenebilir.

Yukarıda yer alan tablo 1, geçen 20 yılda DYY'nin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için önemli bir finans kaynağı olduğunu göstermektedir. DYY'nin toplam sermaye akımlarına oranı 1980-82'de yüzde 16.36'dan 1991-92'de yüzde 31'e yükselmiştir. Bununla birlikte aynı tablo gelişmekte olan ülkelerin toplam DYY akımından aldıkları payın 1980-82'de yüzde 32.7'den 1987-90'da yüzde 14.3'e düştüğünü göstermektedir. 1990'dan akış eğiliminin tersine dönmesi Doğu Avrupa ülkelerinin yeni yatırım pazarları olarak ortaya çıkmasına atfedilebilir.

Hirst ve Thompson artan DYY hacmine karşın, çokuluslu şirketlerin ulusötesi şirketler olmayı başaramadıklarını göstermektedir. Öncelikle çokuluslu şirketlerin katma değerinin yüzde 70 ile 75'i kendi ülkelerinde üretilmiştir. İkinci olarak çokuluslu şirketlerin geri kalan ticari etkinlikleri belli bazı bölgelerde yoğunlaşmıştır. Böylece çokuluslu şirketlerin ekonomik etkinliklerindeki büyümeyi küreselleşmeden çok bölgeselleşmenin bir göstergesi olarak addetmek mümkündür. Örneğin Asya ve Latin Amerika ülkeleri gelişmekte olan ülkelere DYY akımının yüzde 90'ını almaktadır (Hirst ve Thompson, 1996: 68, 96) .

Küreselleşme denen olgunun bu üç boyutunun analizi, dünya ekonomisinin ideal bir kavram olarak küreselleşmeden çok uzakta olduğunu göstermektedir. Finansal işlemlerin ve sermaye akımlarının toplam hacmi artmıştır, ancak sanayileşmiş ülkeler aslan payını almaya devam etmektedir. Dünya ticaret hacmi genişlemiştir, ancak yüksek gelirli ülkeler hem yüksek ihracat artış hızları, hem de düşük ithalat artış hızlarına sahip olmuşlardır. Doğrudan yabancı yatırım artmış, fakat çokuluslu şirketlerin birincil etkinlikleri anayurtlarıyla, ikincil etkinlikleri de belirli bazı bölgelerle sınırlı kalmıştır.

Bu üç boyut da dünya ekonomisinin Hirst ve Thompson'un "küresel ekonomi" anlamında küreselleşmediğini göstermektedir. Yine de dünya ekonomisinde ekonomik açıklığa doğru bir yönelim olduğu kabul edilmelidir. Çalışmanın

boyutlarını zorlamamak amacıyla “kuvvetli” ya da “zayıf” küreselleşme gibi yeni kavramlar üzerine tartışmak yerine, genel olarak kabul gören “küreselleşme” kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Shakespeare’in de dört yüz yıl önce söylediği gibi, “gülün adı ne olursa olsun, gül gül gibi kokar”.

Küreselleşme ve Devlet

Küreselleşmenin devlet üzerine etkileri son yılların önemli araştırma konularından birini oluşturmaktadır. Kavramın kendisi hakkındaki kavramsal kaosa paralel ya da onun bir sonucu olarak küreselleşmenin ulus-devleti⁵ nasıl etkilediği sorusuna verilen yanıtlar çok sayıda ve çeşitlidir. Çalışmanın bu bölümünde farklı yaklaşımlardan yazarlar incelenerek bu soruya verilen yanıtların bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Aşağıda değerlendirilecek çalışmaların bütün bir yaklaşımı temsil etme iddiasından doğal olarak uzak olmalarına karşın ait oldukları yaklaşımın temel özelliklerini iyi bir şekilde taşımaları nedeniyle seçilmişlerdir.

Kehni Ohmae’ye göre “ulus devletler bundan çok daha eski bir tarihsel dönemin gerekliliklerini yerine getirmek amacıyla üretilmiş olmaları nedeniyle günümüzün sınırsız dünyasında etkin bir rol oynamak için gerekli irade, araçlar, güvenilirlik ve siyasi tabandan yoksundurlar. Söylenebilecek tek şey ulus devletlerin küresel bir ekonomide oyuncu olarak gayri tabii ve hatta işlevsiz olduklarıdır çünkü kararlarında küresel mantığı ön planda tutma yetisinden yoksundurlar. Ulus-devletler ekonomik etkinlikte gözönünde bulundurulması gereken anlamlı birimler değildir” (Ohmae, 1995:131). Ohmae’ye göre ulus-devletin bu başarısızlığı sayılı bazı faktörlerin fonksiyonudur. Öncelikle, “insanların, fikirlerin, bilginin ve sermayenin sınırlarötesi eşanlı hareketi” ulusal hükümetlerin bu üretim faktörleri üzerindeki kontrollerini yitirmelerine yol açmıştır. İkinci olarak iletişim devriminin sonucu olarak insanların diğerlerinin nasıl yaşadığından haberdarlığının artması ile “tatlar ve tercihler” benzeşmeye başlamıştır. Üçüncü olarak, “merkantilist dönemde zenginliğin önemli bir üreticisi” olan ulus-devlet refahın önemli bir tüketicisi haline gelmiştir. ” (Ohmae, 1995:130). Bütün bu faktörlerin bir sonucu olarak ulus-devlet Kaliforniya, Kuzey İtalya ve Güney Çin gibi bölge-devletler tarafından ikame edilecektir ” (Ohmae, 1995:133).

---

⁵ Devletlerin birçoğunun “ulus-devlet” olması nedeniyle “devlet” kelimesini kullanmayı tercih ediyorum.

Küreselleşmenin devlet üzerinde etkilerini tartışan diğer yazarların Ohmae kadar iyimser olmadıkları açıktır. Held ve McGrew'e göre iki kavramın ayrıştırılması gerekmektedir: egemenlik ve otonomi. Onlara göre ulus-devletin otonomisi bazı faktörlerin etkisiyle azalmıştır. Öncelikle Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve iki kutuplu dünya düzeninin çok kutuplu bir düzen tarafından ikame edilmesi Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi, Batı Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı benzeri yeni ulusüstü güvenlik kuruluşların doğmasına neden olmuştur. İkinci olarak Soğuk Savaş sonrasında devletler GATT ve Birleşmiş Milletler gibi çok taraflı uluslararası yönetim⁶ kurumlarına artan ölçüde katılmışlardır. Üçüncü ve bizim tartışmamız açısından en önemli faktör ise “devletin formel otoritesi ile varolan üretim, dağıtım ve değişim sistemlerinin mekansal yaygınlığının ekonomik politikaları sınırlarcasına farklılaşmasıdır” (Held ve McGrew, 1993:267-269).

Üretimin uluslararasılaşması üretim, pazarlama ve dağıtım bölgesel bazda yapan ulusötesi şirketlerin (Held ve McGrew'in terimiyle “transnational corporations”) gücünü arttırmıştır. İkinci olarak bankacılık ve finansal hizmetlerin küreselleşmesi finans sektörünü “neredeyse bütün gün işlem yapan tek bir küresel piyasaya” dönüştürmüştür. (Held ve McGrew, 1993:268). Bu iki faktör her ekonomik kararın küresel ya da ulusötesi aktörlerin reaksiyonuna neden olabilmesi sonucunda ulus-devletin otonom ekonomik politikalar gütmeye kapasitesini azaltmıştır. (Held ve McGrew, 1993:270).

Hirst ve Thompson'a göre ulus-devletin rolü değişmiştir: “ulus-devletler artık otoritelerine tabi olan verili bir coğrafi alanda politikanın her boyutunda sonuçları belirleyecek tercihleri dayatacak ‘yönetici’ güçler olarak görülmemelidir. Ulus-devletler günümüzde dünya düzeyinden yerelliğe kadar uzanan karmaşık bir güç sisteminin siyasal aktörlerinden sadece birini oluşturmakta fakat nüfus ve toprak üzerindeki kontrolleri sayesinde merkeziliği korumaktadır” (Hirst ve Thompson, 1996: 190).

Küreselleşmenin devlet üzerindeki etkileri hakkındaki argümanların yukarıda yer alan kısa bir sergilenimi bütün bu yaklaşımların bazı ortak yanlarının olduğunu göstermektedir: Öncelikle küresel bir finansal sistemin doğuşu devletin spekülâtorlerden yatırım fonlarına kadar geniş bir yelpazeyi içeren uluslararası aktörlere karşı pazarlık gücünü azaltmıştır. Finansal etkinliklerin küreselleşme

---

⁶ “yönetişim” burada “governance” terimine karşılık kullanılmıştır.

derecesi –yukarıda da gösterildiği gibi- sınırlı kalmış olsa da siyasal otoritelerin döviz kaynaklarına olan ihtiyaçlarının artması ve kısa vadeli ve portföy sermayesinin gelişmekte olan ülkelere toplam fon akışındaki payının yükselmesi devletin para ve mali politikalar üzerindeki otonomisini yitirmesine yol açmıştır. Türkiye ve Meksika'nın 1994 yılında yaşadıkları ekonomik krizler, siyasal otoritelerin sorumsuz para ve mali politikalarının önce finansal sonra da ekonomik krizlere nasıl yol açtığını göstermektedir (Öniş, 1998: 378, 526). Bunlara ek olarak Rusya ve Asya'da yakın zamanda yaşanan krizler kısa vadeli finansal akımların bir ülkenin ekonomik durumunu nasıl etkilediğine örnek olarak verilebilir.

İkinci olarak ulus-devletlerin ticari politikaları bu ekonomik ortamda gayet sınırlıdır. Öniş'e göre "günümüzde sistematik ekonomik politikanın bir parçası olarak ticari koruma, 1970 ve 80'lerde gelişmekte olan ülkelere, yakın dönemde ise eski sosyalist ülkelere yapılmış olan serbestleşme ve reform baskıları nedeniyle kullanabilecek bir araç olmaktan çıkmıştır. (Öniş, 1998: 378).

Üçüncü olarak doğrudan yatırımların önemli bir döviz kaynağı haline gelmesiyle ulus-devletlerin çokuluslu şirketler karşısındaki pazarlık güçleri azalmıştır. IBM şirketinin Hindistan hükümetinden gelen baskılar sonucunda 1979'da bu ülkeden çekilmesi ulusal hükümetlerin güçleri konusunda iyi bir örnek teşkil etmektedir. Şu anda birçok ülkenin yeni teşvikler icat ederek yabancı sermayeyi çekmek için rekabet etmesi nedeniyle bu tür bir otonomiden söz etmek olanaksızdır. Hükümetin alacağı herhangi bir radikal karar yabancı şirketlerin çekilmesi ve bunu izleyen bir ödemeler dengesi kriziyle sonuçlanabilmektedir.

Bu konuda bizim için önemli olan yalnızca ulus-devletlerin otonomilerinin sınırlanmış olması değildir. Ulus-devletin bazı güçlerini gönüllü olarak bıraktığını söylemek mümkündür. Çevresel baskılara ilaveten, hükümetler tarafından gönüllü, ya da uluslararası kurumların baskısının bir sonucu olarak uygulanan neoliberal ekonomik politikalar da önemli sonuçlar doğurmuştur. Öncelikle devlet sosyal güvenlik harcamalarında kısıtlama ve özelleştirme sonucunda refah sağlayıcı rolünü terketmiştir. İkinci olarak kalkınmacı misyonunu terketmiştir. Üçüncü olarak GATT, Meksika için NAFTA ve Türkiye için Gümrük Birliği gibi uluslararası anlaşmalara gönüllü olarak dahil olmuştur (Weiss, 1997: 11-15). Devletin ekonomiden bu çekilişinin ardındaki nedenler tekniktan çok ideolojiktir, fakat bu ideolojik etkinin nasıl ve ne derece yaygınlaştığı bu çalışmanın sınırlarının ötesindedir. Yine

de, temel nedenleri ne olursa olsun, küreselleşme çağında devlet daha önceki dönemlere göre daha kuvvetsiz bir konumdadır.

Küreselleşme ve Toplum: Bölüşüm Sorunları

Neoklasik ekonomik teorinin, ekonomik bütünleşmenin derinleşmesinin ve ticaret önündeki engellerin kaldırılmasının etkinliğin artmasıyla sonuçlanacağına dair öngörüsüne karşın küreselleşmenin sonuçları her ülke için eşit olmaktan uzaktır.

Bir Dünya Bankası iktisatçısı olan Qureshi'ye göre (1996) “küreselleşmenin gelişmekte olan ülkeler için önemli sonuçları vardır. Ticaret için yeni pazarların açılması, ticareti yapılan malların sayısının artması ve çeşitlenmesi, artan özel sermaye akımları ve teknolojiye daha kolay ulaşım gibi birçok yeni fırsat bu sonuçların arasındadır. Küreselleşmeyi derinleştiren ve gelişmekte olan ülkelere fırsatlar sağlayan dışa dönük reformlar küreselleşmenin hem parçası hem de yararlananı olmuş gelişmekte olan her geçen gün daha fazla sayıda ülke tarafından uygulanmaktadır. Etkinlik ve üretkenliğin öne çıkarılması ve ihracat ve yabancı yatırımlar için daha uygun bir ortamın bulunmasıyla dışa dönük reformlar gelişmekte olan ülkelerin ekonomik beklentilerini yükseltmiştir” (Qureshi; 1996).

Yine de gelişmekte olan ülkeler için manzara bu denli iyimser değildir. Küreselleşmenin bölüşümsel sonuçları iki farklı düzeyde -devlet ve toplum düzeylerinde- ölçülebilir. Bunun anlamı küreselleşmenin hem devletler arasında eşitsizlik yarattığı yani bazı ülkelerin daha zengin, diğerlerin daha fakir olduğu; hem de farklı toplumsal gruplar arasında eşitsizliğe yol açtığıdır.

Öncelikle küreselleşmenin “küresel” refah dağılımını nasıl etkilemiş olduğunu göstermek istiyorum. Dünya Bankası'nın “Dünya Kalkınma Raporu 1996” adlı yayınından üretilmiş olan aşağıdaki tablo 4 farklı ülke gruplarının ekonomik performanslarını sergilemektedir.

Table 4. Makroekonomik Performans (1980-94)

	Yıllık Büyüme Hızı		Satın Alma Gücünde Değişim		Ortalama Enflasyon	
		N		N		N
Düşük gelirli	-1,17	45	-6,04	44	58,67	50
Düşük-orta gelirli	-0,34	35	-9,98	32	61,57	37

Yüksek-orta gelirli	1,29	16	0,99	16	90,14	16
Yüksek gelirli	1,99	26	3,83	24	4,85	24
Toplam	0,07	122	-4,12	116	53,31	127

Dünya Bankası, 1996

Tablo 4, 1980-94 yılları arasında dünya ekonomisinde bir büyüme göstermemektedir. Ancak bu dünya ekonomisinin küçülmüş olduğu anlamına gelmemektedir. Tablo 4'ün ilk sütunun analizi değişik ülke grupları arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir: düşük ve düşük-orta gelirli ülkelerin büyüme hızlarının negatif olmasına karşın, yüksek-orta gelirli ve yüksek-gelirli ülkeler bu dönemde pozitif büyüme göstermişlerdir. Bu ülkeler arasındaki gelir dağılımının bozulduğunun bir göstergesi olarak nitelendirilebilir. Tablonun ikinci sütunu bu argümanı daha iyi desteklemektedir. Bu sütuna göre ülkelerin alım güçleri ortalama olarak düşmüş, ancak bütün ülkeler bu düşüşü yaşamamışlardır. Düşük ve düşük-orta gelirli ülkelerin satın alma güçlerinin sırasıyla yüzde 6 ve 9 oranlarında düşmüş olmasına karşın, yüksek ve yüksek orta gelirli ülkelerinin skorları yükselmiştir. Küresel gelir dağılımının bir başka göstergesi de tablo 4'te gösterilmekte olan enflasyon oranlarındaki farklılıktır. Bu tabloya göre ortalama enflasyon hızları yüksektir: yüzde 53. Ancak bu göstergede de düşük ve yüksek gelirli ülkeler arasındaki uçurum görülebilmektedir. Yüksek gelirli ülkelerin ortalama yıllık enflasyon oranlarının yüzde 4.85 olmasına karşın, diğer ülkeler çok daha yüksek enflasyon oranlarına sahiptir. Yüksek-orta gelirli ülkelerin yüksek enflasyon ortalamalarının nedeni Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerinin yaşadıkları ekonomik dalgalanmalardır. Bu tablonun bulgularını özetleyecek tek bir cümle kurmak mümkündür: küresel gelir dağılımı bozulmuştur. Gelir dağılımının bozulması nedensiz değildir. Öncelikle bütün ülkeler küreselleşmenin “fırsatlarından” eşit olarak faydalanmamaktadır. Yukarıda yer alan tablo 3 ihracat ve ithalat büyüme oranları açısından ülke grupları arasında ciddi farklar bulunduğunu göstermektedir. Bu tabloya göre dünya ekonomisi hem ihracat hem de ithalatta pozitif büyüme oranları yakalamıştır. İthalat ortalama yüzde 7.95, ihracat ise yüzde 15.57 oranlarında artmıştır. Bu oranlar dünya ticaret hacminin büyüdüğünün birer göstergesi olarak görülebilir. Ancak ülke grupları arasında önemli farklar mevcuttur: öncelikle yüksek gelirli ülkeler hem ihracatta hem de ithalatta daha yüksek büyüme oranları yakalamışlardır. Üstelik ihracat hacimleri ithalat hacimlerinden çok daha hızlı büyümüşdür (yüzde 29.7'ye karşı yüzde 5.1).

Tablo 5. İhracat ve İthalat Büyüme Oranları

	X/M	X/M 80-90	X/M 90-94
Düşük gelirli	2,07	-3,24	0,97
Düşük-orta gelirli	0,93	3,17	0,63
Yüksek-orta gelirli	0,98	15,42	0,58
Yüksek gelirli	3,60	1,14	5,83
Toplam	1,96	2,81	1,71

Dünya Bankası, 1996

- X= ihracat
- M= ithalat

Yukarıdaki tablo 5 ülke grupları arasındaki farklılığı göstermektedir. İhracat büyümesinin ithalat büyümesine oranı bütün ülkeler ortalaması için pozitif olmasına karşın, yalnızca yüksek-orta gelirli ülkeler karşılaştırmalı avantajın bir göstergesi olan pozitif oranlara sahiptirler. Artmakta olan ihracat/ithalat uçurumu diğer ülkeler için ithalat bağımlılığının artması ve ödemeler dengesinin bozulmasının bir göstergesidir.

Tablo 6. İhracatın Yapısı

	İhracat Yoğunlaşmasında Değişim (%)	Ticaret Hadlerinde Değişim (%)		
Düşük gelirli	-1,24	26	-21,58	42
Düşük-orta gelirli	-22,33	22	-9,16	25
Yüksek-orta gelirli	-18,98	14	-10,03	15
Yüksek gelirli	-18,38	27	3,91	27
Toplam	-14,44	89	-10,83	109

Dünya Bankası, 1996

Tablo 6 ülkelerin ihracat yoğunluklarının ve ticaret hadlerinin nasıl değiştiğini sergilemektedir. İhracat yoğunluğu ihracatın türdeşliğinin bir ölçütüdür. Eğer bir ülke sadece tek bir ürün ihraç ediyorsa bu endeks 1'e eşit olur. İhracat yoğunluğunun düşmesi artan ürün çeşitlenmesinin ve dünya piyasalarında karşılaştırmalı avantajın varlığının göstergesidir. Ticaret haddi ihraç mal fiyatlarının ithal mal fiyatlarına göreli hareketinin ölçütüdür. Ticaret haddinin yükselmesi dünya piyasalarında karşılaştırmalı avantajı ve ticaretten daha yüksek karları gösterir.

Tablo 6'ya göre bütün ülkelerin ortalama ihracat yoğunlukları yüzde 14,5 oranında düşmüştür. Bunun anlamı dünya ekonomisinin ihraç mallarının çeşitlendiğidir. Yine de bütün ülkeler bu değişimi benzer bir şekilde yaşamamışlardır. Düşük gelirli ülkelerin ihracat yoğunluklarındaki değişim diğer ülke gruplarından daha düşüktür. Benzer olarak yalnızca yüksek gelir grubundan ülkeler ticaret hadlerinde büyüme

yaşamışlardır, yani diğer ülkelerin bağımlılık oranları yükselmiştir. Bu bulgular küreselleşmenin bütün ülkeler için benzer sonuçlar doğurmadığının iyi bir göstergesi olarak görülebilir.

Ülkeler arasındaki önemli farklar küreselleşmenin yatırım boyutunda da görülmektedir. Birçok ekonomistin doğrudan yabancı yatırım hacminde görülen büyümeyi küreselleşmenin en önemli göstergesi olarak algıladığından daha önce bahsedilmiştir. Yukarıda yer alan tablo 1 sanayileşmiş ülkelerin doğrudan yabancı yatırımda aslan payını almaya devam ettiklerini göstermiştir. Doğal olarak bu da küreselleşmenin eşitsiz yapısının bir göstergesidir. Üstelik bütün gelişmekte olan ülkeler de artan doğrudan yabancı yatırım hacminden eşit paylar almamışlardır. Aşağıdaki tablo 7 doğrudan yabancı yatırımın coğrafi bölgelere göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 7 Yıllık Uzun Vadeli Net Özel Sermaye Akımı (Bölgelere göre, Milyon Dolar)

	1978-81	1982-89	1990	1991	1992	1993
Sahra Altı Afrika	4673	2490	920	1548	676	2144
Doğu Asya	7906	9633	20520	25556	42538	62782
Latin Amerika	28850	10311	10651	22755	27894	57708
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	4100	3484	167	-130	1609	1618
Güney Asya	684	2786	2606	2978	1786	5643
Avrupa ve Orta Asya	7299	5784	9649	4599	24330	27759
Toplam	55409	36381	46503	57306	10082	15964
					5	7

Kaynak: Arias ve Montiel, 1995:11

Bu tabloya göre Doğu Asya ülkelerinin toplam yabancı sermaye akımlarındaki payı yüzde 14'ten yüzde 39'a yükselirken, Latin Amerika ülkelerinin payları yüzde 52'den yüzde 36'ya düşmüştür. Sahra Altı Afrika, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın toplam sermaye akımları içindeki payı yüzde 2 civarındadır. "Küre"nin farklı bölgeleri arasındaki farklılık küreselleşmenin negatif sonuçlarına iyi bir örnektir.

Küreselleşmenin negatif bölüşümsel sonuçları yalnızca ülkelerarası gelir dağılımının bozulmasıyla sınırlı değildir, aynı zamanda ülke içindeki gelir dağılımının bozulmasına da neden olmaktadır. Rodrik'e göre "ticaret ve yatırımın önündeki engellerin kaldırılması sınırları aşabilen toplumsal gruplarla aşamayan gruplar arasındaki asimetriyi belirginleştirmiştir. Birinci kategoride kaynaklarını en çok talep olan yere taşıma kapasitesine sahip olan sermaye sahipleri, eğitimli işçiler ve profesyoneller yer alırken yarı eğitimli ve eğitimsiz işçiler ve birçok orta kademe yönetici ikinci gruba

dahildirler” (Rodrik, 1997; 5). Küreselleşmenin yeniden değerlendirilmesi toplumsal gruplar arasındaki farklılıkların varlığını açıkça göstermekte ve hangi toplumsal grupların küreselleşmeden zararlı çıktıkları sorusunu yanıtlamayı kolaylaştırmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi sınırlı kapsamına karşın küreselleşmenin birinci önemli boyutu finansal akımların hacminde görülen genişlemedir. Bu tür bir genişlemenin iki olası sonucu bulunmaktadır. Birinci ve statik sonucu, sermaye hareketliliğindeki artış sonucunda sermaye sahiplerinin fonlarını en yüksek karı getiren alanlarda kullanmaları ve karlarını maksimize edebilmek amacıyla hızla hareket ettirebilmeleridir. Artan sermaye hareketliliğinin ikinci sonucu ki bu sonucu dinamik olarak adlandırabiliriz, finansal işlemlerin artan riskidir. Kısa vadeli sermayenin yüksek hareketliliği nedeniyle, bir parasal veya mali politika değişikliği ya da herhangi öngörülemez bir faktör yabancı sermayenin kısa süre içinde ülkeyi terketmesine yol açabilir. Doğu Asya’da yaşanan finansal krizler ve yakın zamandaki Rusya krizi kolaylıkla ekonomik bir krize dönüşebilen bu tür durumların iyi birer örnekleridir. Böyle bir durumda sermaye sahipleri krizin kaybedenleri arasındadırlar ancak yüksek sermaye hareketliliği sayesinde bu kayıplarını “hedging” ve diğer araçlar vasıtasıyla kapatma olanağına sahiptirler. Doğal olarak diğer toplumsal grupların örneğin işçilerin bu tür bir hareketlilik fırsatına sahip olmadıkları aşıkardır. Dolayısıyla bu sürecin potansiyel kaybedenleri toplumun sabit gelirli kesimleridir.

Küreselleşmenin ikinci önemli boyutu artan ticaret hacmidir. Gelişmekte olan ülkelerin bu ticaret artışından faydalanmaları sınırlı olsa da, bu ülkelerde bile bazı toplumsal gruplar küreselleşmenin bu boyutundan karlı çıkmış olabilirler. Artan ihracattan karlı çıkanlar, ekonominin ihracata yönelik kesimleridir. Örneğin ihracata yönelik üretim yapan sanayiciler ve mevcutsa ihraç edilen tarım ürünlerinin üreticileri bu süreçten kazançlı çıkanların arasındadır. Doğal olarak bu sektörlerde istihdam edilen işçiler de ihracat artışından karlı çıkmaktadırlar. Artan ithalattan faydalanan başlıca toplumsal gruplar ise bu ürünlerin ithalatçılarının yanısıra daha fazla tüketebilme olanağına sahip olan toplumun yüksek gelirli kesimleridir. Eğer bu durum uzunca bir sanayi koruma politikasını takip etmişse, ithalatta görülen artış sonucunda bazı ürünleri daha ucuza alma olanağına kavuşmuş olan toplumun hemen hemen bütün kesimleri kazananlar arasındadır. Toplumun bütün kesimleri kazançlı çıkıyor olsa bile dışa açılmanın hesabı bu kadar basit değildir. Öncelikle yerel pazara yönelik üretim yapan sanayiciler ve daha önce koruma altına alınmış olan sınai veya tarımsal

malların üreticileri dışa açılmanın kaybedenleridir. Dolayısıyla tarım işçileri ve koruma altına alınmış sanayilerde istihdam edilmekte olan işçiler de ihracat ve ithalatta görülen bu hacim artışından zararlı çıkma olasılığı yüksek toplumsal gruplardır (Rodrik, 1994, 66-68).

Üçüncü olarak doğrudan yabancı sermaye akımındaki artış da önemli bölüşümsel sonuçlar doğurmaktadır. Bu artışın da dinamik ve statik sonuçları vardır: Öncelikle ülkedeki doğrudan yabancı sermaye stoğunda görülen artış evsahibi ülke için istihdam yaratmaktadır. Dolayısıyla işgücüne olan talebin artması ücretlerin artması anlamına geldiği için doğrudan yabancı sermaye çeken ülkelerin işçileri kazananlar arasındadır. Yerel sanayicilerin yabancı ülke rekabetiyle karşı karşıya kalmaları nedeniyle bu sektörlerin işçileri kaybedenler grubundadırlar. Doğrudan yabancı sermayede görülen bu artışın dinamik sonucu ise artan sermaye hareketliliğinin yanı sıra deregüle edilmiş yatırım ortamı ve gelişmekte olan ve hatta gelişmiş ülkelerin yabancı sermayeyi çekmek için girişmiş oldukları rekabetle de yakından ilgilidir. Yukarıda hükümetlerin acil döviz ihtiyaçlarını giderebilmek için pazarlık güçlerinden feragat ettiklerin söz edilmişti. Bunun bir sonucu olarak yabancı firmalar için “çıkış” opsiyonu küreselleşme öncesi döneme göre çok daha ucuzdur ve hareketlilikleri önemli derecede yükselmiştir. Bu koşullar altında, bir yabancı firma, karlarını yükseltmek amacıyla herhangi bir ülkedeki yatırımı kolaylıkla likide edebilmekte ve başka bir ülkeye kaydırmaktadır. Böyle bir çekilişin gerçekleşmesi durumunda, bu firmanın işçileri toplumun en çok zarar gören kesimleri arasında yer alacaktır. Üstelik hükümetlerin çokuluslu ya da ulusötesi firmalar karşısında kaybettikleri pazarlık gücü de yabancı sermayeyi çekebilmek için asgari iş koşullarında taviz vermelerine bunu takiben yerel üreticilerin de benzer tavizler için bastırmaları nedeniyle de ortalama iş koşullarının hemen hemen bütün işçiler için kötüleşmesine yol açacaktır.

Neoliberal uyum politikalarının uygulanmasının küreselleşmeyle hemen hemen eşanlı olarak gerçekleşmesi, bu iki gelişmenin bölüşümsel sonuçlarının içiçe geçmesine yol açmaktadır. Baer ve Maloney’e göre “gelir dağılımını iyileştirmek amacıyla daha önceden güdülmekte olan birçok politikanın terkedilmesiyle ve getirdiği ekonomik zorluklar nedeniyle neoliberal ekonomik politikalar toplumsal olarak gerici olmakla suçlanmaktadır” (Baer ve Maloney, 1997:311). Neoliberal ekonomi politikalarının ilk önemli bölüşümsel sonucu gerçek ücretlerde görülen ani düşmedir. Baer ve Maloney “birçok yazarın herhangi bir krizden sonra yüksek gelir gruplarının gelir kaynağı olan

sermayenin küresel olarak yüksek karlılık vadeden yerlere hareket ettiğini ancak hareket edemeyen toplumsal grupların uyum politikalarının yükünü ‘evde’ çektiklerini söylediklerini” belirtmektedirler. Üstelik yerel brüt yatırım hacmi de büyük oranda düşmüştür (Baer ve Maloney, 1997: 315).

Küreselleşme ve Demokrasi

Küreselleşmenin demokrasi üzerindeki etkilerinin analiz edebilmek için öncelikle demokrasinin açık bir tanımının yapılması kaçınılmazdır. Yine de demokrasi kavramının detaylı ve yeterli bir tanımını bulmak kolay değildir. Diamond, Collier ve Levitsky’nin demokrasinin 550’den fazla tipini tanımladıklarından bahsetmektedir (Diamond, 1996:21). Dolayısıyla demokrasinin alternatif tanımlarının uzun bir listesini yapmaktan ziyade Przeworski’nin demokrasi tanımının kullanılması çalışmanın perspektifi açısından tercih edilmiştir.

Przeworski’ye göre “demokrasi partilerin seçim kaybettikleri bir sistemdir. Bu sistemde partiler, farklı çıkarlar, değerler ve düşünceler vardır. Kurallar tarafından düzenlenmiş bir rekabet vardır... Bütün bu kurumsal farklılıkların altında tek bir temel unsur –katılıma açık bir rekabet- herhangi bir siyasi sistemi demokratik olarak tanımlamak için yeterlidir” (Przeworski, 1991:10). Başka bir ortak çalışmasında Przeworski kendi demokrasi kavramını şöyle tanımlamaktadır: “bizim demokrasi tanımımız minimalist bir tanımdır. Robert A. Dahl’ın 1971’deki klasik ‘Polyarchy’ çalışmasını takip etmekte ve muhalefetin kazanma ve iktidara gelme şansının olduğu seçimlerin düzenlendiği her rejimi demokrasi olarak tanımlamaktayız” (Przeworski et. al., 1996:39).

Bu çerçevenin ötesinde Przeworski’nin en önemli noktası demokrasiyi oyunun kuralı olarak tanımlamasıdır. Ona göre demokrasi ordudan siyasi partilere ve seçmene kadar bütün siyasi aktörlerin kabul ettikleri bir denge noktasıdır. Dolayısıyla demokrasinin yerleşmesi bu denge noktasının yaşayabilmesine bağlıdır. Przeworski durumunu şöyle tasvir etmektedir:

“Verili siyasi ve ekonomik şartlar altında belli bir kurumlar sistemi “köydeki tek oyun” haline geldiğinde, herhangi bir oyuncunun demokratik kurumlar dışında davranmayı düşünmeyip kaybedenlerin bir dahaki sefere yine aynı kurumlar altında şanslarını denemeyi kabul ettiğinde, demokratik istikrar gelmiş demektir. Demokrasi kendini kendini kabul ettirdiği, yani bütün önemli siyasi güçlerin, kurumların çıkar ve

değerlerini sonucu belirsiz karşılıklı etkileşimine boyun eğdirdikleri zaman yerleşmiştir” (1991:26).

Oyunun kurallarının tasvibi demokrasinin yaşayabilmesi ve yerleşebilmesi için hayati önem taşıdığından dolayı, demokrasiler siyasi aktörlerin “çıkış” opsiyonlarını kullanmadıkları ve oyunun kurallarını değiştirmeye çalışmadıkları sürece yaşarlar.

“Bu nedenle, demokratik sistemin yaşayabilmesi için gerekli minimum olasılık çıkarların demokratik etkileşiminde kaybetmenin değerine bağlıdır. Harici – demokrasiyi rafa kaldırma ya da diğerlerini bu eyleme provoke etme opsiyonu- bir opsiyonu olan siyasal güçler eğer demokraside sürekli kaybettikleri durumların bile gelecek alternatif bir rejimden daha iyi olduğunu kabul ettikleri sürece demokratik oyunun içinde kalabilmelidir” (Przeworski, 1991:31)

Sonuç olarak oyunun yaşayabilmesi oyuncuların tatminine bağlıdır: “... eğer bazı önemli siyasal aktörler bölüşümsel çekişmeleri kazanma şansına sahip değillerse ve demokrasi kaybedenlerin maddi koşullarında gelişme sağlamazsa, demokratik kurumlar altında sürekli kaybetmekten mağdur duruma düşenler bu kurumlara karşı olacaklardır. İtaat ve katılımı sağlamak için demokrasi önemli sonuçlar doğurmalı, bütün önemli siyasal aktörlere maddi durumlarını geliştirme fırsatları sunmalıdır” (Przeworski, 1991:32).

Bu perspektiften, demokrasi onu kendi aralarındaki rekabeti düzenlemenin en iyi yolu olduğunu kabul eden toplumsal grupların bir koalisyonudur ve bu koalisyonun yaşayabilmesi üyelerinin çoğunluğunun demokrasiden oyunun kuralı olarak memnuniyetine bağlıdır.

Przeworski demokrasinin bu tanımının çıkarımlarını özellikle ekonomik reformların siyasi dinamikleri bağlamında tartışmıştır. Bu tartışma, birçok ülkenin küreselleşme, ekonomik reform ve demokratikleşmeyi eş anlı olarak yaşamaları nedeniyle bizim için önem taşımaktadır.

Öncelikle ekonomik reformları yürütebilmek bu reformlar için belli bir kamusal destek sağlayabilme sorunudur. Przeworski’ye göre “reformları uygulayabilmek için,hükümetler sendikalardan, muhalefet partilerinden ve diğer siyasi örgütlerden destek almaya çalışmalıdır...” (Przeworski, 1991:182). Siyasi aktörlerin katılımlarının önemli bulunmasının altındaki mantık her reform sürecinin geçici bir refah kaybına yol açtığı ve bunu kamuoyunun memnuniyetsizliğinin izlediği gerçeğiyle bağlantılıdır. Bu memnuniyetsizliğin de hükümete olan desteğin

azalmasına neden olması kaçınılmazdır. Siyasiler, halk desteğine ihtiyaç duymaları nedeniyle, kamuoyunun memnuniyetsizliğiyle her karşılaştıklarında gelecek seçimlerde koltuklarını koruyabilmek için halk desteğini yeniden sağlamaya çalışırlar. Geddes bu durumu “siyasetçinin ikilemi” olarak adlandırmakta ve toplumsal aktörlerin işbirliği sağlanmadıkça reformların başarılı bir uygulamasını imkansız olarak nitelendirmektedir (Geddes: 1994: 27-30).

Toplumsal aktörlerin güveni önce reformları uygulamakta, sonra da demokrasiyi yerleştirmekte hayati önem taşımaktadır. Przeworski’ye göre “insanların gelecek tüketimleri hakkındaki düşünceleri bugünkü fedakarlıkları karşılığında gelecek tüketimlerinin artacağından ne kadar emin olduklarına bağlıdır. Eğer uzun vadenin vaatlerine inanırlarsa kısa vadede yokluk çekmeyi kabul edeceklerdir” (Przeworski, 1991: 169).

Güven düzeylerine bağlı olarak, seçmenler alternatif reform stratejileri arasında tercih yaparlar. Eğer yüksek güven düzeyine sahiplerse, radikal stratejileri; eğer güven düzeyleri düşük veya yoksa daha mutedil stratejileri tercih edecek, hatta radikal stratejileri veto edeceklerdir” (Przeworski, 1991: 173).

Düşük güven düzeyleri demokrasinin zayıflamasına da yol açacaktır. Przeworski durumu şöyle tasvir etmektedir:

“Maddi koşullardaki geçici bir düşmenin her reform sürecinin özelliği olması nedeniyle, ne ‘kararnameler’ ne de ‘dahil etme’ ani bir ekonomik iyileşme sağlayamaz... Baskıların artmasıyla hükümetler çatışmaların çözümü için *decretismo* ve *pactismo* arasında zik zaklar çizmeye başlarlar⁷. Bunun bir sonucu olarak, hükümetler reformların açık bir tanımını yapmaktan uzaklaşır ve onları uygulama yeteneklerini kaybederler. Devlet ekonomik istikrarsızlığın en önemli sorumlusu olarak algılanmaya başlar. O zaman sıra ellerinde sihirli formülleriyle sihirbazlara gelir. Reformlara olan inanç eridiğinde, her yeni hükümet halkın güvenmemeyi henüz öğrenmediği bir şeyler yaparak geçmişle olan bağlarını koparmaya çalışır. Bu üslubun sonucu temsili kurumların çürütmesidir... Siyasal süreç seçimlere, yürütmenin kararnamelerine ve seyrek protesto patlamalarına indirgenmiştir” (Przeworski, 1991: 186).

⁷ *decretismo* ve *pactismo* terimleri Przeworski tarafından iki ayrı yönetim biçimini tasvir etmek için kullanılmaktadır. *Decretismo* ülkenin kararnamelerle, kamuoyu ya da meclis desteği aranmadan yönetilmesi, *pactismo* da karar alma süreçlerine toplumsal aktörlerin örneğin işveren ve işçi sendikalarının dahil edilerek belli bir pakt oluşturulması anlamına gelmektedir.

“Dur ve Yürü” tarzı reformlar yüzünden demokrasi zayıfladıkça reformların uygulanması siyasi istikrarın bozulmasına yol açar. “Bir noktada alternatif reformları abandone etmek ya da bütün temsili kurumları lav etmektir. Otoriter hevesler kaçınılmazdır. Uyumsuz isteklerin seslendirilmesi, prosedürleri takip etme zorunluluğundan doğan gecikmeler, çatışmaların mantıksız gözükmeye başlaması kaçınılmaz olarak reform yandaşlarında sabırsızlığa ve hoşgörüsüzlüğe yol açar. Öte yandan, refahın erimesiyle, güven azalır ve hükümet gittikçe daha az yeterli gözükmeye başlar. Bunun sonucu olarak insanlarda çıkarlarını ne pahasına olursa olsun hatta demokrasi pahasına savunma hevesi doğar” (Przeworski, 1991: 187).

Bu argümanı takiben küreselleşmenin demokrasi üzerindeki etkisini tartışabiliriz. Yukarıda küreselleşmenin devlet ve toplum üzerinde önemli etkileri olduğundan bahsedilmişti. Öncelik küreselleşme toplumlar arasında ve toplum içinde eşitsizlikler yaratmaktadır. Toplumun bazı kesimleri için küreselleşme maddi refahlarını geliştirmek için önemli bir fırsat alanı yaratırken, diğerleri için refah düzeylerinin düşmesine yol açmaktadır. Yukarıda tartışıldığı gibi sermaye sahipleri ve ihracata yönelik üretim yapan sanayiciler bu sürecin genelde kazançlıları olarak sayılırken, işçiler, bazı zirai üreticiler ve orta derece yöneticiler kaybedenlerdir. Üstelik neoliberal ekonomik politikalar toplumun bu kesimlerine ciddi olarak da zarar vermektedir. Dolayısıyla toplumdaki gelir dağılımı bozulmakta ve toplumun ekonomik politikaların bölüşümsel sonuçlarına olan elastikiyeti azalmaktadır.

İkinci olarak, yukarıda detaylı olarak tartışılan neoliberal yapısal uyum programlarının bir parçası olarak devletin, refah devleti fonksiyonlarından gönüllü olarak çekilmesi, bölüşümsel politika uygulama kapasitesini ciddi olarak azaltmıştır. Buna ek olarak küreselleşme, devletin manevra alanını, finansal işlemlerin hacminin büyümesi, ekonominin açılması ve çokuluslu/ulusötesi şirketlerin gücünün artması nedeniyle azaltmıştır. Bunun bir sonucu olarak devlet toplumun kaybeden kesimlerinin kayıplarını karşılama gücünü kaybetmiştir. Dolayısıyla toplumun hayal kırıklığına uğramış bu kesimlerinin desteklerini önce hükümetten sonra demokrasiden çekmeleri mümkündür.

Bu perspektiften, demokratikleşen bir ülkede tipik senaryo şöyle tasvir edilebilir:

Bu ülkede demokrasiye geçiş a) aşağıdan, toplumun işçi sendikaları ve öğrenci örgütlerinden işadamı derneklerine kadar uzanan farklı kesimlerinden oluşan bir demokratik koalisyonun desteğiyle, ya da b) yukarıdan, otoriter yöneticilerin bir

kararıyla gerçekleşebilir. İkinci durumda bile toplumsal grupların bir demokratik koalisyon kurmaları mümkündür. Yukarıdan ya da aşağıdan, geçiş sonrasında bu koalisyon tarafından desteklenen bir parti ya da demokratik koalisyonun farklı üyelerini temsil eden bir koalisyon hükümeti iktidara gelir. Bu ilk hükümetin iki önemli görevi vardır: ekonomik reformları gütmek ve demokrasiyi yerleştirmek. Her ekonomik reform programının geçici refah kayıplarına yol açması nedeniyle ve kayıpların toplum içinde eşitsiz dağılması durumunda, bir seçim koalisyonuna dönüşmüş olan bu demokratik koalisyon çözülmeye başlar. Hükümetin önünde iki alternatif vardır: reformları gütmek ve gelecek seçimlerde kaybetme riskini almak ya da seçim koalisyonunu yeniden kurmaya çalışmak. Genel olarak hükümet ikinci şıkkı seçer ve desteğini sağlamlaştırmak amacıyla ekonomik reform programını gevşetir. Bir zaman sonra, hükümet popülist ekonomik politikaların neden olduğu ekonomik krizlerle karşı karşıya kalır. O zaman, aynı ikileme yine karşı karşıyadır: ekonomik reformları uygulamak ya da popülist politikalara devam etmek. Bu sarkaç hareketi bir süre daha devam eder ve hükümete olan güvenini azalmasına neden olur. Eğer bu sarkaç hareketi bir veya iki seçim döneminden uzun sürerse, toplumun bazı kesimleri kalıcı şekilde kayıba uğrarken, diğer başka kesimleri de sürekli kazançlı çıkmaya başlar. Bu durum kaçınılmaz olarak toplumun kaybeden bazı kesimlerinin, oyunun kurallarının belli bir maddi tatmin düzeyi sağlamaması ve tatmin etmemesi nedeniyle demokrasiden desteklerini çekmelerine ve başka yönetim biçimleri aramalarına yol açar.

Küreselleşme faktörüyle beraber bu durum daha karmaşıktır. Daha önce de söylendiği gibi toplumdaki eşitsizliklerin artması ve devletin bu eşitsizlikleri gidermek için gerekli silahlarında vazgeçmesi, toplumsal grupların maddi kayıplara karşı olan elastikiyetlerinin azalmasına yol açmıştır. Bu durum yukarıdaki senaryoda demokratik koalisyonun çözülme hızının artmasıyla sonuçlanacaktır.

Doğal olarak bahsedilen senaryo tek alternatif değildir, senaryonun aktörleri kendi rollerini ve sonuçları değiştirme olanağına sahiptir. Hükümet toplumsal grupları karar alma süreçlerine dahil etmeyi ve toplumsal elastikiyeti arttırmayı tercih edebilir. Veya, geçiş sürecinde toplumsal aktörler arasındaki iletişimi ve işbirliğini kolaylaştıracak bazı kurumsal düzenlemelere gidilebilir. Daha önemlisi, hükümet ekonomik politikalarının bölüşümsel sonuçlarına önem vererek toplumsal grupların kayıplarını kendi manevra alanını genişleterek gidermeye çalışabilir.

Yine de oyunun aktörleri ekonomik politikalarının bölüşümsel sonuçlarının demokrasinin yıkılmasına yol açabileceği gerçeğini ihmal ederek, rollerinde düzenlemeler yapmazlarsa; küreselleşme çağında demokrasileri yerleştirmek kolay bir iş değildir ve küreselleşme kendiliğinden demokrasilerin yaşamlarını kolaylaştırmaz.

Örnek Vakalar: İki Ülkenin Hikayesi

Çalışmanın bu kısmında, dünyanın iki ayrı bölgesinden iki ülkenin demokratikleşme deneyimleri üzerinde durulacaktır: Latin Amerika'dan Peru ve Doğu Asya'dan Güney Kore. Peru küreselleşme çağında demokrasiden dönüşün iyi bir örneğini oluşturmaktadır. Güney Kore henüz böyle bir dönüş yaşamamışsa da, 1997 ve 98 yıllarında yaşanan ciddi ekonomik problemler ve hükümete karşı doğan kamusal tepkiler, bu ülkeyi küresel ortam ve yerel politikaların etkileşimini incelemek için iyi bir örnek vaka haline getirmektedir. Bu iki ülke kendi bölgelerinin en temsili örnekleri değildir. Bu ülkelerinin seçilmelerindeki temel sebep ekonomik ve siyasal yapılarındaki önemli farklılıklara karşın bize küreselleşmenin demokrasiyi nasıl etkilediğini iyi bir şekilde göstermeleridir.

Peru: Otoriterlikten Demokrasiye ve Geriye

1967'de Peru'nun seçilmiş başkanı Fernando Belaunde, General Juan Velasco'nun liderliğindeki kansız bir darbe ile görevinden alındı. Belaunde Popülist Parti (AP)'nin adayı olarak seçilmiş ve muhalefet kontrolündeki bir Kongre'ye karşın ekonomik ve toplumsal reformlar uygulamış ve ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştı. Darbeden sonra başkanlığı üstlenen Velasco, Kongre'yi lav etmiş, ordu kontrolünde katılımcı ve korporatist solcu bir yönetim kurdu. Yönetimi sırasında kapsamlı bir reform politikası uygulayan Velasco öncelikle bir toprak reformunu ve kentli işçilerin hayat standartlarını yükseltmeyi hedefleyen bir programı yürürlüğe koydu. Peru'nun insani sermayesini yükseltmek amacıyla bir eğitim reformu planlandı. Bunlara ek olarak, Velasco'nun yönetimi sırasında reformcu hükümet gecekondular bölgesinde alt sınıfların örgütlenmesini destekledi ancak bu örgütleri devletin korporatist şemsiyesinin altında işbirliğine ikna edemedi. Çıkar gruplarının yeniden organizasyonu SİNAMOS adlı bir devlet kuruluşu aracılığıyla sanayi ve tarım işçilerini de içerecek şekilde genişletildi ancak SİNAMOS da işçi gruplarını korporatist devlete dahil etmek konusunda başarılı olamadı (Roberts, 1996:73; Roberts ve Arce, 1998:223).

Ekonomik gidişatın bozulması ile, işçilerin eylemleri şiddetlendi, toplumsal çatışmalar arttı ve sol hareket güç kazandı. General Velasco, General Morales Bermudez yönetimindeki daha muhafazakar bir hükümet tarafından görevinden alındı. Yeni hükümet bölüşüm reformlarını durdurdu, grevleri yasakladı, grevi işçileri

işten attı ve bir IMF istikrar programını uygulamaya koydu. Bu tedbirler şiddetli işçi tepkisiyle karşılaştı. Sol partiler ve sendikalar 1977-78'de bir seri genel grev ve protesto hareketleriyle cevap verdiler. Bu eylemler köylü ve gecekondu grupları tarafından da desteklendi (Collier ve Mahoney, 1997: 285). Bunun karşısında ordu kurucu meclis seçimleri düzenlemeyi ve 1980'de demokrasiye geçmeyi kabul etti (Roberts, 1996:73).

Table 8 Peru Başkanlık ve Yerel Seçimleri (geçerli oyların yüzdesi)

	1978 KM*	1980 Başk.	1980 Yer.	1983 Yer.	1985 Başk.	1986 Yer.	1989 Yer..	1990 Başk.	1995 Başk.
Sol									
Birleşik Partiler	29.5	13.9							
Birleşik Sol			23.9	28.8	24.7	30.5	17.9	8.2	0.6
Acuerdo Socialista/ Izquierdo Socialista**							2.3	4.8	
Sağ									
UNO	2.1								
Accion Popular		45.4	35.9	17.4	7.3				1.6
Partido Popular Cristiano Fredemo***	23.8	9.6	10.9	13.9	11.9	14.6			
							31.5	32.7	
Merkez									
APRA	35.3	27.4	22.7	33.1	53.1	47.1	18.7	22.6	4.1
Bağımsızlar									
Cambio'90****								29.1	64.4
Union Por el Peru*****									21.8
Diğer	9.3	3.8	6.7	6.8	3.1	7.8	29.5	2.6	7.5

* Kurucu Meclis seçimleri, ** The Acuerdo Socialista 1989 seçimlerinde IU'dan ayrılmış küçük sol partilerin bir koalisyonuydu.. Barrantes'çi bağımsızların da katılımıyla koalisyon 1990 seçimlerine Izquierda Socialista olarak katıldı. *** Fredemo AP, PPC, ve Mario Vargas Llosa'nın Movimiento Libertad'sının bir koalisyonuydu. **** Cambio'90 Alberto Fujimori'yi destekleyen siyasi organizasyondur ***** Union Por el Peru bağımsız Javier Perez de Cuellar'I destekleyen koalisyondu

Kaynak: Roberts, 1996: 74

1980'de ilk başkanlık seçimleri yapıldı ve eski başkan Belaunde popülist parti Accion Popular'ın (AP) adayı olarak seçimi kazandı. Alianza Popular Revolucionaria Americana (APRA), orta sınıf ve işçiler arasında sağlam bir desteğe sahip merkez-sol bir parti olarak AP'nin en önemli alternatifiydi (Schmidt, 1996: 321). Ancak bazı APRA üyelerinin Velasco hükümetinde aktif rol oynamış olmaları nedeniyle bu parti askeri hükümetle özdeşleştirilmişti. Dolayısıyla 1980 seçimlerinde bu partinin aldığı oylar sınırlı kaldı (Bourque ve Warren, 1990; 8). 1980 seçimleri sonrasında sol partiler bir koalisyon altında birleştiler: Izquierda Unida (IU) ve bu parti 1980 yerel

seçimlerinde yüzde 23.9 oy alarak sağ partilere ciddi bir alternatif olarak ortaya çıktı (Roberts, 1996: 74).

Belaunde'nin dönemi neoliberal bir rejim olarak tanımlanabilir. Öncelikle Belaunde'nin ekibi, askeri yönetim döneminde yurtdışında bankalarda ve IMF gibi çok taraflı kuruluşlarda çalışmış olan teknokratlardan derlenmişti ve doğal olarak bu ekip neoliberal politikaları savunmaktaydı: devlet girişmelerinin hacmini küçültmek ve özel yatırımları teşvik etmek, fiyatlara, pazarlamaya ve finansal sisteme devlet müdahalesini azaltarak ekonomiyi yerel ve uluslararası düzeyde açmak, gümrük ve ticaret duvarlarını kaldırmak ve ihraç pazarlarında Peru'nun rekabet gücünü arttırmak için devalüasyon yapmak Belaunde'nin ekonomik programını oluşturmaktaydı (Pastor ve Wise, 1992; 87).

Bourque ve Warren'a göre "Belaunde'nin ikinci yönetimi demokrasiye geçişin ekonomideki kötüye gidişatı durduracağını düşünenler için büyük bir hayal kırıklığı oldu" (Bourque ve Warren, 1990; 8). Bu başarısızlığın başlıca nedenleri şunlardı: "özelleştirme gerçekçi değildi, ticaret serbestleşmesi yanlıştı ve enflasyona karşı mücadele maliyet kontrolleri yerine sadece parasal tedbirler ve talep kısıntılarıyla yürütülmeye çalışılıyordu" (Pastor ve Wise, 1992; 91). 1980-85 arasında Peru yüksek enflasyon oranları, düşük hatta negatif büyüme hızları ve düşen ticaret hadleri dönemi yaşadı. Üstelik makroekonomik ortam ve ortodoks ekonomi politikaları toplumsal bölünmeleri arttırmıştı: 1982-85 arasında gerçek ücretler ve tarım-sanayi ticaret hadleri yüzde 35 oranında düştü. Genelde enflasyon ortamlarından karlı çıkan enformel sektörün geliri bile bu dönemde yüzde 20 oranında azaldı. "Kısaca, toplumsal gruplar uyum politikalarının ekonomik yükünü orantısız olarak paylaşıyorlardı ve fakirlerin siyasal sisteme küskünlükleri başlamıştı" (Pastor ve Wise, 1992; 92-94).

Kötüleşen ekonomik durum önemli siyasal gelişmelere yol açtı. Öncelikle, devrimci marxist gruplar Sendero Luminoso (Aydınlık Yol) ve Tupac Amaru'nun siyasal güçleri arttı ve bu örgütler araba bombalamalarından ve kırsal bölgede kurtarılmış bölgeler kurmaya uzanan terörist eylemlerini yoğunlaştırdılar. Terör ortamının yaygınlaşması ve özellikle de Sendero Luminoso'nun eylemleri, hükümeti bölgenin ekonomik ve toplumsal sorunlarını çözmeye yönelik politikalarından çok baskı uygulamaya ve askeri çözümlere yöneltti (Bourque ve Warren, 1990; 8). İkinci olarak radikal sol özellikle de büyük şehirlerde kuvvet kazandı. Hiçbir zaman azalmamış işçi

eylemlerine (bu dönemde ortalama yıllık grev sayısı 700'dü ve bu sayı istisnai işçi eylemlerinin yer aldığı askeri hükümet döneminden daha fazlaydı) paralel olarak siyasal yelpazenin solunda yer alan IU ve APRA, AP hükümetine en ciddi alternatif olma özelliğini kazandılar (Roberts, 1996:81). Bunlara ek olarak işçi sendikaları da hükümetin toplumsal gruplar arasında işbirliği sağlama çabalarını reddetmekteydiler. Pastor ve Wise'a göre örgütlenmiş işçiler bu teklifleri reddederek AP-PPC koalisyonunun çalışan sınıf arasında her türlü desteğini kaybettiğini göstermeye çalışıyorlardı (Pastor ve Wise, 1992; 93).

Bu ekonomik ve siyasal gelişmelerin ışığında iktidar partilerinin 1985 seçimlerinde hiçbir şanslarının olmadığı açıktı. 1985 yılındaki başkanlık seçimlerinde APRA'dan Alan Garcia ve IU'dan Alfonso Barrantes başkanlık için yarıştılar. Dinamik genç bir lider olarak tanınan Garcia toplam oyların yüzde 53.1'ini alırken, rakibi Barrantes oyların yalnızca yüzde 24.7'sini aldı. Aynı dönemde APRA Ulusal Meclis'in senato ve meclis kanatlarında da çoğunluğu ele geçirdi. Pastor ve Wise'a göre Garcia sol muhalefetin olduğu kadar finans ve geleneksel olmayan ihracat malları sektörlerinden işadamlarının bir işbirliği sonucunda seçilmişti (Pastor ve Wise, 1992; 95).

APRA hükümeti seçim kampanyası sırasında daha önce uygulanan politikaları tersine çevirmeyi ve enflasyonu indirme, ekonomik büyümeyi sağlama ve gelir dağılımında iyileştirmeler yapmayı içeren sosyal demokrat bir program uygulamayı vadetmişti. Söylemi yer yer popülist kavramlarla süslü olan Garcia IMF'le uzlaşıp bir istikrar programı uygulamak yerine Peru'nun borç ödemelerini ihracat gelirlerinin yüzde 10'uyla sınırlayacağını açıklayarak saldırıya geçmeyi tercih etti (Pastor ve Wise, 1992; 95). APRA hükümeti aynı zamanda uluslararası rekabet gücü kazanmak amacıyla yüksek oranlı bir devalüasyona gitmiş ve ithal maliyetlerini kontrol edebilmek için döviz fiyatlarını dondurmuştu. Faiz oranları çalışan sermayenin maliyetini azaltmak için düşürülmüştü. Devlet kurumlarının ürünlerinin de fiyatları özel sektörün girdi maliyetlerini düşürmek için gerçek fiyatlarda ucuzlatılmıştı (Pastor ve Wise, 1992; 95-97).

Yine de Garcia'nın bu programı toplumun bazı kesimlerinden destek almaktan uzaktı: "Garcia'nın "Plan de Emergencia" (Acil Durum Planı) tamamıyla kısa vadeliydi ve aşırı talepten kaynaklanan problemlere çözüm getiremeyen kısa vadeli bir canlılık yaratmaktan başka bir işe yaramadı. Büyüyen mali dengesizliklerin nasıl çözüleceğine dair hiçbir strateji düşünülmüdü ve 1986-89 dönemi daha da derinleşen kamu

açıklarına sahne oldu. Üstelik Garcia borç ödemelerini ihracat kazançlarının yüzde 10'uyla sınırlayan açıklaması ile hem ticari bankaların hem de uluslararası kurumlarının kredi desteğinden mahrum kalmıştı. Planının ikinci kısmı, yani yatırım patlaması ve ihracat artışı hedefleri hiçbir zaman gerçekleşmedi. Garcia dönemindeki Peru ekonomisi tamamıyla daha müdahaleci ve etkinlikten uzaktı. Garcia'nın eylemleri özel yatırımcıları hükümetin onları desteklediği konusunda ikna etmekten çok uzaktı. Belco Oil şirketinin devletçe devralınması ve bankacılık sisteminin ulusallaştırma denemesi Başkan'ın iş dünyası nezdindenki güvenirliliğini sıfıra indirdi.. Yatırım ortamı aynı zamanda siyasi istikrarsızlık ve gerilla eylemleri tarafından da zehirlenmekteydi” (CIPE, 1992).

Garcia hükümetinin ekonomik performansı tam bir başarısızlıktı. İki yıl süren bir ekonomik büyüme dönemini takiben Peru ekonomisi art arda negatif büyüme oranları yaşadı: 1988'de yüzde -8.8 ve 1989'da yüzde -10.4. Yıllık enflasyon oranı 1987'de yüzde 114.5'e, 1988'de yüzde 1722.3'e ve 1989'da yüzde 2775'e yükseldi. Bu ekonomik çöküş üç farklı faktörün sonucuydu. Birinci olarak 1986 ve 87 yıllarının ithalat patlaması uluslararası rezervlerin azalması ve bunun sonucu olarak enflasyonun yükselmesine yol açmıştı. İkinci olarak APRA hükümeti bütçe açıkları vermek pahasına genişlemeci politikalar izlemeyi tercih etmişti. Kamu sektörü açıklarının gayri safi milli hasılaya oranı 1985'te yüzde 2.4'ten 1987'de yüzde 6.5'e yükselmişti. Üçüncü olarak hükümetin seçici fiyat kontrol politikası görece fiyatlar dengesinin bozulmasına yol açmıştı. Programın ilk onyediy ayında kontrol altındaki fiyatlar yüzde 38.4 artarken, diğer fiyatlar yüzde 133.9 oranında artmıştı. . (Pastor ve Wise, 1992; 100).

Garcia'nın bu ekonomik politikaları önemli bölüşümsel sonuçlar yaratmıştır: Öncelikle ithalat hacminin artması ve döviz kıtlıkları gelirin sermayeden yana yeniden dağıtılmasıyla sonuçlanmıştır. Milli gelirden ücretlerin payı 1985'te yüzde 34.4'ten 1988'de yüzde 28.8'e düşmüştür. Bu dönemde karın milli gelirden payı ise yüzde 38.4'ten yüzde 42.5'e çıkarken; tarım sektörü için ticaret hadleri 1984'te yüzde 96'dan 1988'te yüzde 53.5'e düşmüştür. Bunlara ek olarak enformel sektörün geliri 1985 ile 1987 arasında yüzde 80'den fazla yükselmiştir (Pastor ve Wise, 1992; 100-103).

Doğal olarak Garcia'nın ekonomik politikaları teknik hatalar değildi. Garcia'nın amacı daha önceki neoliberal ortodoks ekonomi politikaları dönemlerinde maddi

olarak kaybeden grupları tatmin ederek APRA etrafında popülist bir koalisyon oluşturmaktı. Ancak APRA hükümetinin başarısızlığı toplumsal grupları hükümetten desteklerini çekmeye itti. Yukarıda bahsedildiği gibi iş dünyası zaten Garcia'nın programı hakkında şüphelere sahipti ve Garcia'nın onları karar verme süreçlerine dahil etmek için giriştiği düzenli toplantılar gibi sınırlı girişimlere karşın ulusallaştırma denemelerinden rahatsız durumda olan işadamları Garcia'nın ekonomik politikalarını hiçbir zaman desteklemediler (Pastor ve Wise, 1992; 105-109). Çalışan sınıflar Garcia idaresinin ilk iki yılındaki gerçek ücretlerde yükselmeler sayesinde kazançlı çıkmalarına karşın, izleyen hiperenflasyon ve ekonomik krizden ciddi şekilde zarar gördüler ve çalışan sınıfların APRA'ya olan destekleri büyük oranda düştü (Pastor ve Wise, 1992; 106; Bourque ve Warren, 1990: 11). Üstelik Garcia'nın ekonomik politikaları çalışan sınıfların gücünün azalmasına da yol açmıştı: “Başkan Garcia'nın idaresinde gecikmiş hiperenflasyonu engelleme çabaları Peru ekonomisinin 1988 ile 1990 arasında yüzde 25 küçülmesine, bunun bir sonucu olarak kamu ve sanayi sektörlerinde yüksek oranda işten çıkarmaların gerçekleşmesine ve işgücünün önemli bir kısmının enformel sektöre kaymasına yol açtı” (Roberts ve Arce, 1998: 223). Bütün bunlara ek olarak Garcia'nın ekonomi politikaları uluslararası ortamın desteğinden son derece yoksundu:

“Yabancı yatırımlar Peru'nun siyasi ve ekonomik karmaşasının önemli kurbanlarından oldu. Garcia iktidara gelmeden önce bile yabancı yatırım hacmi 1975-84 arasında yalnızca ortalama yıllık yüzde 8 (Andean Paktı üyeleri arasında en düşük oran) büyümekteydi. Bu oran 1984-87 arasında yüzde 2.5'e düştü” (CIPE, 1992).

1990 seçimleri geldiğinde Peru'da ekonomik durum dramatikti: GSMH yüzde 10.4 oranında düşmüş, enflasyon yıllık yüzde 2775'e yükselmişti ve dış borç 18 milyar dolardı (Stokes, 1997:211). Dolayısıyla, başkan adaylarının kampanyaları makro ekonomik konular, özellikle de hiperenflasyon konusunda yoğunlaşmıştı. Seçimin en önemli adayı PPC ve AP'nin oluşturduğu FREDEMO koalisyonunun adayı olan ünlü yazar Maria Vargas Llosa'ydı. Vargas Llosa ekonomik krizi neoliberal bir ihtilal yoluyla çözmeyi planlamaktaydı. Llosa'ya göre Peru'nun aşırı büyümüş devlet yapısı büyümenin ve “modernliğin” önündeki en önemli engeldi. Devletin rolü temel sağlık, eğitim ve iletişim hizmetleri vermekle sınırlanmalıydı. Enflasyon sorununu çözümenin en iyi yolu mali açıkları kapatmak için radikal bir programı uygulamaya koymaktı. Bu program devlet personelinin sayısında ciddi indirimler yapma, özelleştirme ve ticari

korumacılığın kaldırılması gibi yapısal reformlar tarafından desteklenmeliydi. Kısa vadede acı verecek olsa da önlemler gelecekte herkesin refah düzeyini yükseltmeye hizmet edecekti (Stokes, 1997:212).

İkinci aday ise sürpriz olarak nitelendirilen Alberto Fujimoriydi. Bir japon göçmenin oğlu olan Fujimori, Universidad Nacional Agraria’da matematik profesörüyü. Sürpriz olarak nitelendirilmesinin en büyük nedeni partisi Cambio’90’ın (Değişim’90) bir partiden çok bir kampanya mekanizmasını andırması ve Mart 1990’a kadar adının “diğer adaylar” kategorisinde yer almasıydı (Schmidt, 1996: 328). Fujimori’nin seçim kampanyası ekonomik konularda merkezi bir tutum takınma üzerine kuruluydu. İstikrar tedbirlerini savunarak, alt ve orta alt sosyal sınıflara ekonomik durgunluğun sona ereceği ve işten atılma riskinin azalacağı vaatlerinde bulunuyordu. “Şok” olarak adlandırılabilir, tek bir adımda mali uyum tedbirlerine karşıydı. Fujimori ve danışmanlarına göre radikal tedbirlerin alınması gelir dağılımın daha da bozulmasına yani siyasal olarak kabul edilemeyecek bir duruma neden olacaktı. Onlara göre öncelik enflasyonun görüşmeler sonucu belirlenmiş fiyat kontrolleri ve ücretlerin endekslenmesiyle düşürülmesine verilmeliydi. Daha sonra ise sıra kamu sektörü mal ve hizmet fiyatlarında ayarlamalar yapmaya ve döviz kurlarını değiştirmeye gelecekti. Vargas Llosa’nın uluslararası aktörlerle hemen masaya oturma politikasına karşın Fujimori enflasyonu kontrole almadan masaya oturmanın anlamlı olmadığını söylüyordu. Bunlara ek olarak Fujimori devletin ekonomideki rolünü Vargas Llosa’ya oranla daha geniş görmekteydi. Fujimori’nin seçim bildirgesi “bürokratlardan arındırılmış” ve seçilmiş sanayi ve tarım sektörlerini canlandıran bir devletti. Vargas Llosa’nın özelleştirme programına alternatif olarak kamu işletmelerinin etkinliklerinin artırılmasını savunuyordu (Stokes, 1997:213-214).

Vargas Llosa’nın ilk turda geçerli oyların yüzde 32.7 almış olmasına rağmen, Fujimori Haziran 1990’da yapılan ikinci turda APRA’nın ve solun desteğiyle oyların yüzde 57’sini aldı. Fujimori’nin bu beklenmeyen zaferinin en önemli nedeninin sınıf temelli oy verme davranışı olduğu ileri sürülmüştür. Stokes’a göre Vargas Llosa’nın seçmen desteği genel olarak kentli orta ve orta üst sınıflarken, Fujimori alt ve orta alt sınıflardan destek görmüştür (Stokes, 1997: 214). Roberts ve Arce’ye göre “alt sınıftan kent bölgeleri ve en fakir coğrafi bölgeler büyük bir çoğunlukla Fujimori’ye oy vermiştir” (Roberts ve Arce, 1998: 225). Onlara göre altsınıfların Fujimori’ye olan bu geniş desteklerinin nedeni, Fujimori’nin Vargas Llosa’nın ekonomiyi istikrara

kavuşturmayı amaçlayan neoliberal şok programına karşı çıkmasıdır ” (Roberts ve Arce, 1998: 225).

Fujimori'nin iktidara gelmesinden on gün sonra, 7 Ağustos 1990'da “tanklar ertesi gün açıklanacak dramatik fiyat ayarlamalarına, yani “şok”a gelecek bir tedbir olarak Lima sokaklarında devriye gezmeye başladılar” (Stokes, 1997:214). Benzinin fiyatı yüzde 3410, fakir tüketiciler tarafından yakıt olarak kullanılan kerozenin fiyatı yüzde 6964 oranlarında arttırıldı. Temel yiyecek maddelerine uygulanan sübvansiyonların birçoğu uygulamadan kaldırıldı ve bu ürünlerin fiyatları yükseltildi: ekmeğin fiyatı yüzde 1567, yemeklik yağın yüzde 649, şekerin yüzde 552 ve pirincin yüzde 553 arttırıldı. Bu şok programa ek olarak, Fujimori, Vargas Llosa tarafından önerilen ekonomi politikalarını büyük oranda uygulamaya koydu: döviz kurlarının ayarlanması ve serbest bırakılması, ithalata uygulanan gümrüklerin azaltılması ve basitleştirilmesi, ihracatta gümrüklerin kaldırılması ve sermaye piyasasının serbestleştirilmesi bu uygulamaların önde gelenleriydi. Bu tedbirler daha sonra bir mali reform, bakanlıklarda ve kamu şirketlerinde çalışan sayısının azaltılması, kamu şirketlerinin ve finansal kurumların özelleştirilmesi, işgüvenliği yasalarının yürürlükten kaldırılması, ücret endeksleme uygulamasına son verilmesi, endüstriyel ilişkilerin serbest bırakılması ve sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilmesi izledi (Stokes, 1997:214-215).

Fujimori'nin bu ani politika değişikliğinin arkasındaki nedenler hala tartışma konusudur. Yine de Stokes'a göre uluslararası kurumlar bu değişiklikte önemli bir rol oynamışlardır:

“Eğer yeni başkan ani ve can acıtıcı bir istikrar programını engellemeye çalışsaydı, yönetiminin sonu Garcia'ninkinden farklı olmazdı. Eğer bu programı uygulamaya koymasaydı, uluslararası kurumlardan yardım isteyemezdi. Eğer bu programı uygulamaya koyup kısa vadeli gerçekçi istikrar tedbirlerinde başarılı olsaydı, yapısal reformların da yardımıyla uluslararası kurumlar ona yardıma geleceklerdi. Başka bir deyişle, hükümet hiçbir şey yapmasaydı, devam eden yalıtımla karşı karşıya kalacaktı. Eğer uluslararası finansal kurumların istediklerini tamamen yaparsa, onların tam bir desteğini alacaktı” (Stokes, 1997:215).

Uluslararası kurumların buradaki önemli rolü Fujimori hükümetinde 1991-93 yıllarında Maliye Bakanı olan Carlos Bolona'nın sözlerinde de görülmektedir:

“Daha önceki başkan, Alan Garcia Peru’nun yüklü borç ödemelerini ertelemeye ve basitçe uluslararası camiaya arkasını dönmeye karar vermişti. Bunun bir sonucu olarak uluslararası camiayı Fujimori yönetiminin uluslararası piyasalara geri dönmekte ‘ciddi’ olduğuna, ABD’yi Peru’ya destek çıkmaya ikna etmemiz ve borçlarımızı ödemek için yaklaşık 1 milyar dolar bulmamız bir kaç yıl aldı. Hiç de kolay bir iş değildi. Ülke ülke dolaşarak ne yaptığımızı anlatmaya çalıştık ama kimseyi inandıramadık. Aynı dönemde IMF ve Dünya Bankası bizden bir çok şey yapmamızı bekliyordu. Özetle ‘özür dileriz, size henüz parayı veremeyiz. Önce masanızı toplamanızı bekliyoruz’ diyorlardı. Ama paramız olmadan nasıl masamızın üzerini toplayabilirdik ki?” (CIPE, 1995)

Fujimori’nin “Fujischok” adı verilen şok programı kısa vadede başkana olan toplumsal desteği düşürmüştü de, 1992’den itibaren ekonomik programın etkileri görülmeye başlandı. Enflasyon 1992’de yüzde 57.5’e, 1994’te yüzde 10.5’e ve 1995’te yüzde 8.8’e düştü. 1991 ve 1992 yıllarındaki negatif büyüme oranlarına karşın, kişi başına milli gelir 1993’te yüzde 4.6, 1994’te yüzde 11.2 ve 1995’te yüzde 5.4 oranında büyüdü. İhracat hacmi 1992’de 3 milyar dolardan 1995’te 4 milyar dolara yükselirken, ithalat da aynı dönemde 3 milyar dolardan 5 milyar dolara çıktı. Yabancı sermaye yatırımları 1992’de 130 milyon dolardan 1995’te 3 milyar dolara yükselirken, Perunun toplam dış borcu da 11 milyar dolardan 33 milyar dolara çıktı (IADB, 1998).

Ekonomik programın başarısı sayesinde yükselen Fujimori’nin popülaritesi, Sendero Luminoso’ya karşı kazanılan üstünlükle de pekişti (Bourque ve Warren, 1990: 12). Büyük olasılıkla popülaritesindeki bu artışa güvenen Fujimori kendisine karşı bir darbe⁸ düzenlemeye karar verdi.

Fujimori ilk 15 ayı boyunca kendi partisi Cambio’90 parlamentoda çoğunlukta olmamasına karşın, geleneksel Peru partilerinin çözülmesi ve 1979 Anayasası’nın verdiği her konuda kararname yayınlayabilme yetkisi sayesinde önemli ölçüde bir yürütme gücüne sahip olmuştu. Kasım 1991’e kadar Fujimori birçok önemli konuda 126 kanun hükmünde kararname yayınlamıştır. Yine de Fujimori belli bir muhalefetle karşı karşıyaydı. Yasama organı bu kararnamelerden 28’ini reddetmiş veya yeniden düzenlemiş, aynı zamanda Tarım Bakanı’nı da veto etmişti. Üstelik Anayasa

---

⁸ Fujimori’nin yaptığı eylem Peru’lular tarafından “autogolpe= kendine karşı darbe” olarak adlandırılmaktadır.

Mahkemesi de 2 kanun hükmünde kararnameyi iptal etmişti (McClintock, 1993:115). Devletin yasama ve yürütme organları arasındaki bu tür güç çatışmaları genelde normal addedilse de, Fujimori bu olayları muhalefetin reform sürecine saldırısı olarak görmekteydi. Fujimori'nin bir danışmanı durumu şöyle tasvir etmektedir:

“5 Nisan öncesinde siyasal durum yargının eski devlet başkanı Garcia hakkında dava açmayı reddetmesiyle gerginleşti. Devletin önemli kurumlarını örneğin Anayasa Mahkemesini ve yargıyı kontrol eden APRA, muhalefeti birleştirme ve reform sürecini engellemek için bir dizi eyleme girişti... Eline geçen ilk fırsatta sol partilerle işbirliğine giden APRA Ekonomi Bakanı'nın veto edilmesi için uğraş verdi” (CIPE, 1992).

5 Nisan 1992 akşamı, başkan Fujimori Acil Durum ve Ulusal Yapılanma Hükümeti'ni ilan etti ve ordunun bu hükümeti desteklediğini açıkladı. Darbe gecesi güvenlik güçleri APRA liderlerini gözaltına aldı ve Garcia'yı son anda elinden kaçırdı. Subaylar Peru'nun büyük gazetelerine, haber dergilerine, televizyon ve radyo istasyonlarına kendi adamlarını yerleştirdiler (McClintock, 1993:115). “Kendi kendine darbe”yi izleyen hafta APOYO tarafından yapılan anketler kamuoyunun yalnızca yüzde 17'sinin parlamentonun performansını onayladığını gösteriyordu. Bu oran yargı için yüzde 12 ve Anayasa Mahkemesi için yüzde 18'di. Aynı zamanda bu anketlere göre kamuoyunun yalnızca yüzde 12'si siyasi partilere tamamıyla güvenmekteydi. Parlamento'yu lav eden, yargı organının faaliyetlerini askıya alan ve bu kurumların yeniden düzenlenmesini emreden başkan Fujimori'nin desteği Lima'da yüzde 81 ile en yüksek oranına yükselmişti. Bu krizin ilginç başka bir yönü ise kamuoyunun yüzde 52'sinin varolan hükümeti “demokratik” olarak nitelendirmesiydi (CIPE, 1992).

Bu “demokratik” rejim, Anayasa Meclisi için seçimlerin yapıldığı Ekim 1993'e kadar devam etti. Muhalefet partileri ortak bir tutum içine girmeyi başaramadılar: APRA, FREDEMO ve solcu Mariateguista partileri seçime girmezken, AP, PPC ve solcu Demokratik Hareket katıldılar. Anayasa Meclisi (eski başkan Belaunde her an Fujimori tarafından lağv edilme tehdidi taşımasından dolayı, bu meclisi ‘Alka-Seltzer Kongresi’ olarak adlandırmıştı) başkanın yetkilerini artıran ve ikinci kez seçilme hakkı veren bir anayasa taslağı hazırladı (McClintock, 1993:119). 1993 referandumunda anayasa taslağı yüzde 52.3'e karşı yüzde 47.7 oranıyla kabul edildi. Referandum sonuçlarının analiz edilmesi Fujimori'nin alt sınıf desteğini

kaybetmesine karşın orta ve üst sınıfların desteğini kazandığını göstermiştir (Roberts ve Arce, 1998:230).

1993 ile 1995 arasında Fujimori alt sınıflar arasındaki popülaritesini yeniden kazanmak amacıyla genişlemeci bir ekonomi politikası izlemeye başladı. Yoksulluğa karşı savaş açan Fujimori, fakir bölgelerde geniş bir okul, yol ve kamusal altyapı yapımı kampanyası başlattı. Fakirlik savaşında kullanılan fonlar 1994'te yüzde 60 ve 1995'te yüzde 90 oranlarında reel olarak arttı. Hükümetin toplam sosyal hizmet harcamalarının GSMH'ye oranı 1993'te yüzde 3'ten 1995'te yüzde 7.8'e yükseldi (Roberts ve Arce, 1998:231-233).

Artan ekonomik istikrar ve refaha ek olarak, Sendoro Luminoso'nun zayıflaması Fujimori'nin kamuoyu desteği kazanmasına katkıda bulundu. 1995 başkanlık seçimlerinde Fujimori Birleşmiş Milletler eski genel sekreteri Perez De Cuellar'ı yüzde 64.4'e karşı yüzde 21.4 ile mağlup etti. Bu seçim sonuçlarının analizi "Fujimori'nin 1995'teki desteğinin Peru'nun en fakir bölgelerinde en yüksek oranlara ulaştığını" göstermiştir (Roberts ve Arce, 1998:234). Bu bulgu Fujimori'nin "yoksulluğa karşı savaşı"nın başarısının en açık göstergesidir.

Peru'nun otoriterlikten demokrasiye geçişinin ve geriye dönüşünün yukarıda anlatılan hikayesi küreselleşme çağında nasıl bir demokrasinin çözüldüğünün tipik bir örneğidir. Demokrasiye geçiş işçileri ve iş dünyasını içeren farklı toplumsal grupların işbirliğiyle gerçekleşmiştir. Ancak Belaunde'nin neoliberal ve Garcia'nın heterodoks programları bu grupların beklentilerini gerçekleştirememiştir. Bu iki program da Garcia dönemindeki geçici bir refah dönemi haricinde işçi sınıfını ciddi olarak zarara uğratmıştır. Garcia'nın popülist bir koalisyon kurma denemesi uluslararası baskılar nedeniyle sekteye uğramıştır. Bu programlar aynı zamanda iş dünyasını da tatmin etmeyi becerememiştir çünkü artan siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve uluslararası tepkiler orta ve üst sınıfların istikrar için taleplerini arttırmıştır. Merkez-sol ve merkez-sağ partiler Peru'lulara bir gelecek vadetmekten uzaktı. Dolayısıyla zaman bir kahramanın zamanıydı. Przeworski'nin sözleriyle "o zaman, sıra ellerinde başka sihirli formüllerle büyücülere gelir" (1991:186). Fujimori, hiçbir siyasi partinin desteğine sahip olmayan bir matematik profesörü, alt sınıflara ekonomik refah vadederek başkan seçilmeyi başardı. Ancak uluslararası örgütlerin de yardımıyla bir "Fujishock" programı uygulamaktan kaçınmadı. Daha sonra ekonomik refahın sağladığı toplumsal destek avantajını da kullanarak Anayasa'yı askıya aldı. O zaman

bile McClintock'un (1993) tanımlamasıyla bu "Caudillo"nın toplumsal desteği her hangi bir siyasi partiden daha fazlaydı. 1995'te Fujimori yeni bir 5 yıllık dönem için toplumsal vekalet almayı da başardı. Yine de Fujimori'nin bu beş yılın sonunda koltuğunu bırakıp bırakmayacağı belirsizdir. Gelecek başkanlık seçimleri için herhangi bir spekülasyon yapmadan şunu söyleyebiliriz ki Peru'lular Przeworski'nin (1991:193) de belirttiği gibi ekonomik refahlarını demokrasi pahasına savunmuşlardır. Fujimori'nin durumu özetleyen şu sözleri manidardır:

"5 Nisan'dan sonra bir Anayasa Meclisi ve uluslararası gözlemcilerin denetiminde üç hatasız seçim yaşadık. Bu seçimlerin tek bir kusuru vardır: muhalifler kazanmadılar. Bu da benim hatam değil. Halk tercihini yaptı"

Güney Kore: Henüz Bitmemiş Bir Anlatı

Güney Kore'de demokrasiye geçiş süreci 1987'de artan toplumsal muhalefetin baskısıyla 1960'lardan beri ülkeyi yönetmekte olan otoriter yöneticilerin aldıkları bir kararla gerçekleşti. Bu süre içerisinde bazı seçimler yapılmış olsa da, demokratik olmaktan uzaktı. Birçok muhalefet lideri ya hapisteydi ya da yasaklanmıştı. Seçim sonuçları iktidar partisi Demokratik Adalet Partisi'nin (DAP) lehine değiştiriliyordu. Medya iktidarın kontrolündeydi, dolayısıyla muhalefetin etkin bir seçim kampanyası yapması olanaksızdı. Bütün bunlara ek olarak hükümet elindeki finansal gücü oyları direkt ya da endirekt yöntemlerle satın almakta kullanıyordu. Yine de bu tür engeller Güney Kore'li seçmenlerin siyasete katılmalarını engellemedi ve seçimler hiçbir zaman yönlendirilmiş seçim biçimini almadı. Adaylar ve partiler iktidarı bir dereceye kadar eleştirebiliyor ve daha fazla demokrasi için olan toplumsal talebi seslendiriyorlardı. Kim Young Sam'ın Yeni Demokratik Partisi (YDP), Yeni Kore Demokratik Partisi (YKDP) otoriter partiye karşı seçime giren ve bazen de çoğunluğu elde edebilen siyasi partilerden iki tanesiydi. Yine de 1987'de Kore'yi demokratik olarak değerlendirmek çok zordu (Cotton, 1989:250).

1985 seçimlerinde Lee Min Woo tarafından yönetilen YKDP, Kim Young Sam ve Kim Dae Jung'un desteğiyle geçerli oyların yüzde 29.2'sini aldı ve radikal öğrenci gruplarının da desteğiyle iktidarın meşruiyetini sorgulamaya başladı. Şubat 1986'da, muhalefet başkanlığın DAP içinde otomatik olarak el değiştirmesini engellemek için bir dilekçe kampanyası başlattı ve başkanın direkt olarak halk tarafından seçilmesini öngören bir anayasa değişikliği istedi. Bununla beraber, hükümet ve muhalefet

parlamentoda yeni anayasal düzenlemeler konusunda anlaşmazlığa düştü. Bu başarısızlık muhalefetin bölünmesine ve yeni bir siyasal partinin kurulmasına yol açtı: Birleştirici Demokratik Parti (RDP). Parlamenter muhalefetin hükümeti demokratikleşmeye itme konusundaki başarısızlığına karşı, artan öğrenci ve işçi eylemleri DAP'ı demokratikleşme projesini gözden geçirmeye itti. Büyük şirketlerde (chaebol) yönetim ve işçiler arasında çatışmalar başladı. Bundan başka orta sınıf profesyoneller de artan ve ulusal ve uluslararası bir boyut kazanan öğrenci eylemlerine katıldılar. Değişik dinlerin sözcüleri hükümeti demokrasiye dönüşe davet etmede daha ısrarcı davranmaya başladılar. Ülke içinden gelen bu baskılara ek olarak, hükümetin uluslararası baskılar ve yaklaşan 1988 Seul Olimpiyatları nedeniyle anarşiyi bastırmak için askeri gücünü kullanamaması, iktidar partisi lideri Roh Tae Woo'yu siyasi tutukluların serbest bırakılması, Kim Dae Jung'un siyasal haklarının iadesi ve basın üzerindeki kontrollerin kaldırılmasını da içeren 8 maddelik bir demokratikleşme paketini uygulamaya koymaya itti. Üstelik, Roh Tae Woo yıl sonunda serbest ve adil doğrudan başkanlık seçimini yapılacağını açıkladı (Cotton, 1989:251-253).

İlk başkanlık seçimler muhalefet için bir zaferle sonuçlanmadı. Muhalefet, tek ortak paydası DAP'a karşı olmak olduğundan ve muhalefet liderleri arasında kişisel çekişmeler bulunduğundan seçimlere DAP'a karşı bir demokratik koalisyon oluşturarak katılmadı. DAP'ın lideri Roh Tae Woo, toplam geçerli oyların yüzde 37'sini, Demokrasi ve Barış Partisi'nin (DBP) lideri Kim Dae Jung yüzde 26.5'ini ve Kim Young Sam da yüzde 27.5'ini alırken, dördüncü partinin (Yeni Demokratik Cumhuriyet Partisi, YDCP) lideri Kim Jong Pil'in oy oranı ise yüzde 8'de kaldı (Han, 1991:93). Muhalefetin bir demokratik koalisyon kurmayı başarmış olması halinde iktidara geleceği açıktır.

Ancak hayat Roh Tae Woo için kolay değildi. 1988 parlamento seçimlerinde DAP 299 sandalyeden 125'ini kazanarak çoğunluk partisi olma özelliğini kaybetti. Muhalefet partilerinin sandalye dağılımı şöyleydi: DBP 71 sandalye, Kim Young Sam'ın partisi Cumhuriyetçi Demokrasi Partisi (CDP) 59 sandalye ve YDCP 35 sandalye. Bu üç muhalefet partisinin birleşmesi durumunda oy oranları başkanlık tekerelerini, bütçe önerilerini reddetmeye ve yasama gündemini kontrol etmeye yetiyordu (Han, 1991:93).

Kore'deki endüstriyel ilişkiler geçiş döneminde önemli bir rol oynamıştır. Geçiş döneminde işçi eylemlerinin önemli rolüne karşın bir işçi partisini mevcut olmaması nedeniyle işçiler anayasal düzenleme sürecinden dışlanmışlardır. Üstelik işçi hareketinin 1987 ve 88 seçimlerinde hiçbir aktif katılımı olmadığı gibi, iktidar partisi “mavi yakalılar”dan muhalefet partilerine oranla daha fazla oy almıştır. Bu sınıftan bağımsız oy verme davranışının birçok nedeni olsa da, temel sebebin Kore'deki düşük sendikalaşma oranı olduğu öne sürülmektedir (Mo, 1996:297). İşadamları bu süreçte önemli bir rol oynamamıştır. Kore'nin, işadamları ve devlet arasındaki işbirliğine dayanan, başka bir deyişle “işçiler olmadan korporatizm” olarak adlandırılabilir ekonomik kalkınma modelinin en iyi örneklerinden biri olması nedeniyle zaten siyasetçilerle iş dünyası hemen hemen içiçe geçmişti (Cotton, 1992:523), dolayısıyla iş dünyasının geçiş sürecine katkısı zaten şaşırtıcı olacaktı.

Bununla birlikte, demokrasiye geçişten sonra durum değişmeye başladı. Öncelikle parlamentodaki partiler arasındaki şiddetli rekabet ortamı işçiler için bir fırsat alanı yaratmıştır. Muhalefet bu nedenle daha sonra Roh Tae Woo'nun veto edeceği bir endüstriyel ilişkiler yasası hazırlamış ve kabul etmiştir. Bu vetoyu takiben zaten aktif durumda olan işçi hareketi ivme kazanmış ve 1988-89 yıllarında yıllık ortalama grev sayısı 1700'e çıkmıştır. Bu rakamın 1980-86 arasında ortalama 170 olduğu gözönünde tutulursa, eylemlerdeki artış anlaşılabilir. Roh Tae Woo hükümetinin bu eylemlere yanıtı işçileri karar alma süreçlerine dahil etmekten çok bastırmak ve bölüşümsel taleplerini kabul etmek olmuştur. Gerçek ücretler 1988'de yüzde 7.8, 1989'da yüzde 14.5 ve 1990'da yüzde 9.4 oranında yükselmiş, buna karşın işçi üretkenliğinin büyüme oranı 1988'de yüzde 14.6, 1989'da yüzde 7.2 ve 1990'da yüzde 15 olmuştur (Mo, 1996:298-299).

Roh Tae Woo'nun azınlık hükümetinin tek sorunu işçi hareketi değildi. Kamuoyundan otoriter rejimin geçmiş dönemdeki yolsuzluklarının üzerine gidilmesi için büyük bir baskı gelmekteydi. Roh Tae Woo'nun bu talepleri yanıtlamaya çalışmasına karşın (eski diktatör Chun'un iki kardeşi tutuklanmıştı), partisi DAP'ın geçmiş dönemle olan bağları nedeniyle fazla ileri gitmesi mümkün olmamıştı. Dolayısıyla Roh Tae Woo muhalefet partilerinden destek istemek zorunda kaldı. Aralık ayında Roh Tae Woo ve muhalefet liderleri biraraya gelerek Chun'un meclis önünde ifade vermesi konusunda anlaşıldılar. Bu işbirliği sınırlı kalmadı, 22 Ocak 1990'da Roh Tae Woo, Kim Young Sam ve Kim Jong Pil üç partinin birleşerek

Demokratik Liberal Parti (DLP) adıyla parlamentonun üçte ikisini kontrol ettiğini açıkladılar (Hon, 1991:98).

Bu dönemde Kore ekonomisi herhangi bir sorunla karşılaşmadı: mal ihracatı 1987’de 46 milyar dolardan 1990’da 75 milyar dolara çıkarken, mal ithalatı da aynı dönemde 38 milyar dolardan 76 milyar dolara yükseldi. Ortalama yıllık GSMH büyümesi yüzde 8, özel tüketim büyümesi yüzde 13 ve ortalama enflasyon oranı yüzde 3’tü. Fakat 1992 yılına doğru, ekonomi bir durgunluk dönemine girdi ve yıllık büyüme hızı yüzde 6’ya düştü (IMF:1994:332).

1992 seçimlerinde, iktidar partisi ve lideri Kim Young Sam seçimleri yüzde 42 oy oranıyla seçimleri kazandı. Bu seçim zaferinin nedenleri halen tartışma konusudur ancak Kim Young Sam’ın Roh Tae Woo’yla işbirliğine karşın zarar görmeyen “demokrasi savaşçısı” imajının, önceki dönemdeki ekonomik refahın ve halen ciddi bir sol partinin örgütlenememiş olmasının önde gelen nedenler olduğu söylenmektedir (Lee ve Sohn, 1994:2).

Kim Young Sam ciddi sosyal, siyasal ve ekonomik problemlerle karşı karşıyaydı. Öncelikle Kore ekonomisi bir durgunluk dönemine girmişti ve ABD’den ekonominin dışı açılması için baskı görmekteydi. İkinci olarak kamuoyunda geçmiş dönem liderlerine karşı hoşnutsuzluk devam etmekteydi. Üçüncüsü, işçi eylemleri artmaya devam ediyordu. Kim Young Sam iktidarına bir serbestleşme programı açıklayarak başladı. Amacı hükümetin ekonomideki rolünü azaltmak, katılımı ve yaratıcılığı arttırmaktı. Plan faiz oranlarının düşürülmesi, fonların arzının artırılması, hükümetin ekonomi üzerindeki kontrolünün azaltılması ve yükün bürokratların maaşlarının ve mamul ürünlerin fiyatlarının dondurularak paylaşılmasından oluşuyordu. Bu tedbirlere ek olarak ticaret önündeki engellerin azaltılması, hükümet kontrolündeki işletmelerin özelleştirilmesi ve vergi yükünün azaltılması Kim Young Sam’ın “Kore’yi Küreselleştirme” programının diğer öğeleriydi (Lee ve Sohn, 1994:5). Daha sonra bu program finansal piyasaların serbestleştirilmesi, merkezi ekonomik planlama örgütünün lağv edilmesi ve ekonominin çeşitli sektörlerinin yabancı sermaye yatırımlarına açılmasıyla desteklenecekti (Lee ve Sohn, 1995:31).

Kore ekonomisi 1994 ve 95 yıllarında yüzde 9 büyüme hızlarına bir canlanma yaşadı. Ekonomik büyümenin arkasındaki sektörler arzu edildiği üzere ara mal yatırımı ve ihraç sektörleriydi ve enflasyon diğer sanayileşmiş ülkelerin üstünde olmasına rağmen Kore için ortalama bir oran olan yüzde 5’di. Fakat 1994 ve 95’te kaynaklar

tükenmek üzereydi. İşgücü eksikliği hemen hemen her sektörde görülmekteydi. İthalat ihracattan daha hızlı artıyor ve ödemeler dengesi açığı GSYİH'nin yüzde 2'sine kadar yükseliyordu. Üstelik yüzde 5'in üzerine çıkmakta olan enflasyon toplumsal hoşnutsuzluğa neden oluyordu (Krause, 1996). Buna rağmen ücretler işçi üretkenliğinden daha hızlı yükselmeye devam etti ve bunun sonucunda Kore uluslararası piyasalarda karşılaştırmalı avantajını kaybetti (Lee ve Sohn, 1995:32). Bu göreceli ekonomik refaha karşın işçi eylemleri devam etti ve Kim Young Sam "grevleri kırmak için eski polis kullanma yöntemini tercih etti. Bağımsız ve hakkını savunan sendika liderleri suçlu ilan edildi. Polis işçi liderlerini tutuklamak için kutsal MyongDong Katedraline bile saldırdı. Bu tür bir hareket askeri diktatörlük zamanında bile düşünülemezdi" (Suh, 1995).

Kim Young Sam'ın ikinci reform alanı, idari reformlar ve bürokrasiyi temizleme, ekonomik yükü dağıtmadaki başarısızlığına karşın önemli bir seçmen desteği kazandı. Öncelikle muhalefet adaylarının da bağış toplayabilmesini sağlayan yeni bir seçim kampanyası yasası kabul edildi. İkinci olarak banka hesaplarında boş ya da gizli isim kullanılması bir başkanlık kararnamesiyle yasaklandı (Lee ve Sohn, 1995:32). Üçüncüsü, vergi toplama ve DLP'ye bağışlar konusundaki yolsuzluklar nedeniyle eski başkan Roh Tae Woo tutuklandı ve yargılandı. Eski başkan iktidarda kaldığı 5 yıl içerisinde toplam 500 milyar won (yaklaşık 650 milyon dolar) tutarındaki fonu iş dünyasından topladığını itiraf etti. Roh Tae Woo'nun bu açıklamaları Kore'nin hemen hemen bütün önemli firmaların bu yolsuzluğa karıştığını göstermekteydi. Üstelik, başka bir eski başkan Chun Doo Hwan Aralık 1977 darbesi ve Kwangju katliamları nedeniyle tutuklandı ve sorgulandı (Koh, 1996: 56-57)

Bütün bu reformlara karşın Kim Young Sam'ın popülaritesindeki düşme durmadı. Geçmişteki "demokrasi savaşçısı" imajına rağmen, Roh Tae Woo'yla işbirliğine gitmesi ve yolsuzluklara bulaşmış bir partinin başkanı olmasıyla "çürümüş eski rejimin" bir adamı olarak görülmekteydi. İkinci olarak 1992 seçimlerinde Roh Tae Woo'dan maddi destek gördüğü söylenmekteydi. Üçüncüsü, Chun'a karşı tutumunun çok açık olmasına karşın, işçi hareketlerini polis gücü marifetiyle bastırmaya kalkması ve demokratikleşme programını uygulamakta başarısız olması, Kim Young Sam'ın ve partisi DLP'nin kamuoyu desteğini son derece azaltmıştı. Bunun bir sonucu olarak, 1995 yerel seçimlerinde DLP yalnızca 3 valilik ve 2 belediye

başkanlığı kazanabildi. Bu sonuçlar Kim Young Sam'ın ve DLP'nin düşüşünün işaretleriydi (Koh, 1996; Suh, 1995).

Eğer Kore 1997 yılında ciddi bir ekonomik krizle karşılaşmasaydı, 1997 başkanlık seçimleri iktidarın seçim yoluyla el değiştirdiği ilk seçim olma özelliğini taşıyacaktı. Ancak bu ekonomik kriz 1997 başkanlık seçimlerine Kore tarihinde benzersiz bir seçim olma özelliği kazandırdı. Ocak 1997'de, Hanbo Çelik Şirketi 6 milyar dolar borç yükü altında iflas etti. Bu on yılda yaşanan ilk büyük şirket iflasıydı. Hanbo Çelik'i Mart'ta Sammi Çelik ve Haziran'da Kia izledi. Ağustos ayından Standard and Poors, Amerikan notlama şirketi Kore'nin notunu düşürdü. Bu iki olay Kore'den yabancı sermaye kaçışını hızlandırdı. Kore para birimi olan won hızla düşmeye başladı. Yabancı bankalar Kore'nin kısa vadeli borçlarını yenilemeyi reddettiler. Kasım'dan itibaren won'dan kaçış hızlandı ve ay başında 30 milyar dolar olan döviz rezervleri onbeş gün içinde yüzde 50 oranında azaldı (Burton ve Baker, 1998). Bunu takiben hükümet IMF desteği için başvurdu. Bu başvuru üzerine IMF 57 milyar dolarlık bir yardım paketi hazırlayabildi. Bu fon IMF'den 21 milyar dolar, Dünya Bankası'ndan 10 milyar dolar, Asya Kalkınma Bankası'ndan 4 milyar dolar ve G7 ülkelerinden 22 milyar dolardan oluşmaktaydı (Park, 1998:3). Yine de bu kurtarmanın bedeli az değildi. IMF yöneticilerinden Camdessus'a göre:

“Kurtarma programı mali ve parasal politikaları güçlendirme, finansal sektör reformları, ticaret ve sermaye akışında serbestleştirmeyi olduğu kadar Kore şirketlerinin yönetiminde köklü değişiklikleri içermektedir” (Park, 1998:3). IMF aynı zamanda devlet ve işdünyası arasındaki geleneksel işbirliğine de saldırmaktadır: “IMF'nin hedeflerinden biri hükümet, bankalar ve dev endüstriyel şirketler arasındaki geleneksel ilişkiler ağını kırmaktır. Bu sistem Kore'ye dünya pazarlarında büyük avantaj sağlamış olabilir ancak bankacılık sistemine de büyük zarar vermiştir” (Blustein ve Sugawara, 1997:1).

Bu finansal krizin nedenleri sayıca çoktur ve başka bir çalışmanın konusudur. Fakat krizin dinamiklerini anlayabilmek için krizin bazı bölümsel sonuçlarını incelemek zorundayız. Öncelikle krizden en çok zarar gören toplumsal grup işçilerdir. Ekonomik krizi ile birlikte hemen hemen bütün şirketler yaşayabilmek için işçi çıkarmak zorunda kalmıştır. Günde ortalama 8000 kişi işten atılmaktadır ve 1997 sonunda yüzde 2.6 olan işsizlik oranı 1998'de yüzde 10 veya 12'ye yükselecektir. Ekonomik krizin yükünün işçilerin omuzlarına yıkılması işçi eylemlerinin şiddetlenmesine yol

açmıştır. Başlıca sendikaların liderleri yükün daha eşit bir paylaşımı yapılmazsa “sokaklara dökülmenin” kalan tek alternatif olacağını belirtmektedirler (Sullivan, 1998: 17).

1997 başkanlık seçimleri Kore için bir şans olmuştur. Kim Dae Jung, Yeni Politika için Ulusal Kongre (YPUK) ve Kim Jong Pil’in Birleşmiş Liberal Demokratlar (BLD) koalisyonunun adayı olarak yüzde 40.3 almış, DAP’ın adayı Lee Choi Hang’ın yüzde 38.7’sine karşı kazanmıştır.

Bir demokrasi savaşçısı olarak bilinen Kim Dae Jung (Roh Tae Woo’nun koalisyonuna katılmamıştı), Kore finansal piyasalarının yabancılarla açılması, büyük şirketlerin düzenlenmesi ve sendikalara işten çıkarmaya olanak veren yeni iş yasalarını kabul ettirmeyi vadederek iktidara gelmiştir (Economist, 1988b: 75). Kim Dae Jung’un seçilmesi Kore için bir şans olarak kabul edilmektedir. Başkan’ın demokrat olarak saygınlığı ona büyük bir kamuoyu desteği sağlamaktadır. Üstelik Kim Dae Jung işçi sendikalarını dışlamaktan çok karar alma mekanizmalarına dahil etmeye çalışmakta, işsizlik fonunun büyütmeyi ve sosyal güvenliğin kapsamını genişletmeyi vadetmektedir. Şu anda işçilerin yalnızca yüzde 50’si bir sosyal güvenlik fonunun koruması altındadır (Economist, 1998a:60). Bunlara ek olarak, örgütlenmiş işçilerin uzun süredir müttefiki olan Kim Dae Jung, bu yılın başında işçi sendikalarını bir “grev yok” anlaşmasına ikna etmiştir. Sendikaları grevlerin ihtiyaç duyulan yabancı sermayeyi kaçırabileceğini konusunda uyarılmış ve kızgınlıklarını grevler yerine sendika adaylarının katılmasına ilk defa izin verilen 4 Haziran yerel seçimlerinde işçi yanlısı adayları destekleyerek gösterebileceklerine ikna etmiştir (Sullivan, 1998:17).

Kore demokrasinin bu kısa tarihi, bize demokrasiyi yerleştirmenin nasıl bölüşümsel faktörlerden etkilendiğini göstermiştir. İşçi eylemlerinin demokrasiye geçiş sürecinde oynadıkları önemli role karşın, Roh Tae Woo ve diğer siyasi liderler işçileri demokratik koalisyona dahil etmek yerine polis gücü kullanarak işçi eylemlerini bastırmayı tercih etmiştir. İşçilerin hükümet sürecinden dışlanması demokratik koalisyonun kırılma noktasını arttırmıştır. Demokrasiye geçişi kolaylaştıran bu koalisyon bazı toplumsal aktörleri dışlaması nedeniyle ilk seçimde yönetimi devralmayı başaramıştır. Üstelik bazı muhalefet liderleri (Kim Young Sam ve Kim Jong Pil) diğer liderleri hükümet sürecinden dışlayabilmek ve kişisel kariyerlerini garanti altına alabilmek için iktidar partisiyle işbirliğine gitmeye çekinmemişlerdir. Kim Young

Sam, hükümetinin bürokrasiyi reforme etme ve devleti temizleme çabalarına karşın, otoriter politikacılarla işbirliğine gitmiş olması ve finansal kaynaklarının şaibe altında olması nedeniyle kendisini destekleyecek bir seçim koalisyonu kurmayı başaramamıştır. Daha çok, kendi partisinden gelen muhalefet yüzünden demokratikleşme paketini uygulayamaması sonucunda toplumsal desteği sıfırlanmış bir politikacı olarak görülmeye başlanmıştır. İthalat güdümlü ve reel ücretlerde artışa dayanan ekonomik refahı arttırarak seçmen desteği sağlamaya çalışmışsa da, işçi eylemlerine karşı polis gücüne sık sık başvurması bu çabasına ket vurmuştur. Üstelik, orta vadede popülist ekonomi politikası tercihleri ülkenin tarihinde gördüğü en ciddi ekonomik krizle karşılaşmasına yol açmıştır. Bu başarısızlığının altındaki temel neden popülist bölüşüm politikaları yürüterek seçmen desteği sağlamaya çalışırken aynı zamanda Kore ekonomisini serbestleştirme ve “küreselleştirme”ye uğraşmasıdır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, ekonomik serbestleşmenin ve demokratikleşmenin çatışan doğaları ekonomik krize neden olmuştur.

Şu anda başkan Kim Dae Jung’un bu ikilemin farkında olduğu görülmektedir. Uluslararası aktörler tarafından dayatılan son derece kısıtlayıcı bir ekonomik programı uygulamak zorunda olmasına karşın işçi sendikalarını kısa vadedeki kayıplara karşılık siyasal katılma vadederek karar alma süreçlerine dahil etmeye çalışmaktadır. Bu Kim Dae Jung’un programının başarısı veya başarısızlığının toplumsal grupların özellikle de işçilerin geçici refah kayıplarına elastikiyetine bağlılığının bilincinde olduğunun iyi bir göstergesidir. Dolayısıyla, karar alma süreçlerine işçileri de dahil ederek bu elastikiyeti arttırmayı hedeflemektedir.

Kim Dae Jung’un bu kapsayıcı çabası Kore için bir dönüm noktasıdır. Eğer işçi sendikalarını reform programını desteklemeye ikna ederse ve daha sonra yeni kurumlar oluşturarak karar alma mekanizmalarına dahil etmeyi başarır, önce ekonomik program başarıya ulaşacak ve Kore demokrasisi çökme tehdidinden kurtulacaktır. Eğer bu görevi beceremezse, işçilerin ekonomik yükü büyümeye devam edecek, bu da işçi eylemlerini şiddetlendirecektir. Ciddi ekonomik sorunlara ek olarak işçi eylemlerinin şiddetlenmesi yapısal uyum programını toplumsal grupların tepkisini gözardı ederek uygulayacak ve işçi eylemlerini bastırarak bir otoriter rejimin yeniden kurulması olasılığını arttıracaktır. Bu iki alternatif arasında tercih toplumsal aktörlerin performanslarına ve gelecekteki toplumsal, siyasal ve ekonomik kazançlar için kısa vadede taviz vererek sıkıntı çekmeyi kabul edip etmeyeceklerine bağlıdır.

Sonuç Yerine...

Daha önce bu çalışmanın amacının küreselleşme ve demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemek ve küreselleşmenin demokrasiyi yerleştirmeyi daha kolay mı ya da daha zor mu yaptığını tartışmak olduğu belirtilmişti. Çalışmanın ilk kısımlarında, küreselleşmenin farklı ve alternatif tanımlarının bir sergilenimi yapıldı. Bu sergilemeden küreselleşmenin en genel ve ekonomik tanımının küresel boyutlarda bir ekonominin oluşması olduğu sonucu çıkarılmıştır. Geçen otuz yılın bir tarihsel analizi de küreselleşmenin ülkelerin birinci ve ikinci petrol krizlerinden, Bretton Woods sisteminin çökmesinden ve gelişmekte olan ülkelerin girmiş oldukları döviz darboğazlarından kaynaklanan döviz ihtiyaçlarını gidermek için gönüllü olarak ekonomilerinin açmalarından önemli derecede etkilendiği göstermiştir.

Küreselleşme olgusunun farklı boyutlarının, a) finansal akımlar, b) ticaret ve c) üretimin ulusöteleşmesi gözden geçirilmesi de, varolan retorikğin tam aksine dünya ekonomisinin küreselleşmeden uzak olduğu sergilemiştir. Finansal akımlar dünyanın belirli bölgelerinde, özellikle gelişmiş ülkelerde, geçiş ekonomisi ülkelerinde ve Çin’de yoğunlaşmaktadır. Benzer şekilde ticaret hacminin genel olarak büyümesine karşın, merkez ülke ihracatlarının büyüme hızları çevre ülkelere oranla çok daha fazla olmuştur. Üçüncü olarak, üretim süreci ulusö teleşmekten çok uluslararasılaşmış ve bölgeleşmiştir.

Daha sonra çalışmada devletin küreselleşmeden nasıl etkilendiği tartışılmış ve devletin güçlerinden bazılarını kaybettiği ancak neoliberallerin ileri sürdüğü kadar da savunmasız olmadığı görülmüştür. Üstelik devletin güçlerini kaybettiği mi yoksa bu güçlerden feragat ettiği mi halen tartışma konusu olmaktadır. Küreselleşmenin toplum üzerindeki etkilerinin analizi de küreselleşmenin iki biçimde eşitsizlik yarattığını göstermiştir: Öncelikle bütün ülkelerin küreselleşmeden eşit derecede faydalanmamaları nedeniyle küreselleşme toplumlararası eşitsizlik yaratmaktadır. İkinci olarak da, hemen her toplum bazı kesimleri küreselleşmeden karlı çıkarken, diğerleri kaybedenler arasında olmuşlar, dolayısıyla küreselleşme toplum içinde de eşitsizliğe yol açmıştır.

Küreselleşme ve demokrasi arasındaki ilişkinin tartışılması için demokrasinin açık bir tanımına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiş ve Przeworski’nin demokrasiyi “bütün oyuncuların kabul ettiği oyun kuralı” tanımlaması ve demokrasilerin “hiçbir oyuncunun yeni oyun kuralları arayışında olmadığı zaman” yerleştikleri çıkarımı

benimsenmiştir. Bu tanımlama bizi ekonomik performansın ve bölüşümsel sonuçların demokrasinin yaşayabilmesi için gerekli olduğu, çünkü eğer oyunculardan herhangi birinin uzun vadede maddi olarak tatmin olmaması durumunda yeni kurallar arayacağı sonucuna ulaştırmıştır. Dolayısıyla, küreselleşmenin yarattığı eşitsizliklerin demokrasiyi tercih eden oyunculardan oluşan demokratik koalisyonu daha kırılgan kıldığı, zayıflamış devletin de bölüşümsel eşitsizliği giderecek silahlardan yoksun olması nedeniyle küreselleşmeden kaybedenlerin kayıplarını tazmin etmesinin, bunun sonucunda da demokratik koalisyonun yaşamını uzatmasının neredeyse olanaksız olduğu belirtilmiştir. Böylece küreselleşme çağında demokrasileri yerleştirmenin güç bir iş olup olmadığı sorusuna verilen teorik yanıt da bu dönemde demokrasileri yerleştirmenin kolay bir iş olmadığı ve küreselleşmenin kendiliğinden demokrasilerin yaşamlarını uzatmadığı olarak şekillenmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmında yapılan vaka analizleri sözkonusu bu zorluğa iki iyi örnek teşkil etmişlerdir. Kötü ekonomik performanstan ve kötüleşen gelir dağılımından etkilenen Peru'lular demokrasi pahasına ekonomik istikrar ve maddi refahı tercih etmişler ve bir "Caudillo"yu desteklemişlerdir. Güney Kore henüz böyle bir geri dönüş yaşamamıştır, ancak eğer yeni hükümet alt sınıfların kayıplarını tazmin etmezse, işçi ve öğrenci eylemlerinin artmasına ve bunu takiben otoriter bir rejimin yeniden kurulmasına şahitlik etmemiz mümkündür.

Sonuçlandırırken, küreselleşmenin ve demokratikleşmenin eşanlı olarak gerçekleşmesine karşın küreselleşmenin demokrasileri yerleştirmeyi kolaylaştırmadığını söyleyebiliriz. Ve, eğer hükümetler ekonomik politikalarının bölüşümsel sonuçlarına dikkat etmezlerse, otoriter rejimlerin doğuşu mümkün olacaktır. Her demokrasi, demokratik olmayan yönetimlerden iyidir, çünkü demokrasiler oyuncuların oyun kurallarını değiştirme hakkına sahip oldukları tek oyun kuralıdır.

Kaynakça:

- Amin Samir, 1993; **Kaos İmparatorluğu: Yeni Kapitalist Küreselleşme**, (Kaynak)
- Arrighi Giovanni, 1997; "Globalization and the Rise of East Asia: Lessons from the Past, Prospects for the Future"; "Latin America: Globalization and Integration" Seminerinde sunulan tebliğ, Mart 25-26
- Baer Werner ve William Maloney, 1997; "Neoliberalism and Income Distribution in Latin America", **World Development**, v:2, No:3
- Blustein Paul ve Sandra Sugawara, 1997, "Seoul Accepts \$55 Billion Bailout Terms", **Washington Post**, 4 Aralık,
- Bourque Susan ve Kay B. Warren, 1990; "Democracy Without Peace", **Latin American Research Review**, Ekim
- Burton John ve Gerard Baker, 1998; "South Korea: The Country That Invested Its Way into Trouble", **Financial Times**, 15 Ocak
- Cerny Philipp G. 1996; "Globalization and Other Stories: The Search of A New Paradigm for International Relations", **International Journal**, Sonbahar
- CIPE (Center for International Private Enterprise), 1992; **Economic Reform and Institutional Crisis**, Araştırma Raporu, (www.cipe.org)
- CIPE (Center for International Private Enterprise), 1995; **Stepping Back from the Brink: How Peru's Reforms Succeeded**, Araştırma Raporu, (www.cipe.org)
- Collier Ruth Berins ve James Mahoney, 1997; "Adding Collective Actors to Collective Outcomes: Labor and Recent Democratization in South America and Southern Europe", **Comparative Politics**, Nisan
- Cotton James, 1989; "From Authoritarianism to Democracy in South Korea", **Political Studies**, 37
- Cotton James, 1992, "Understanding the State in South Korea: Bureaucratic Authoritarian or State Autonomy Theory?", **Comparative Political Studies**, Vol: 24, No:4
- Diamond Larry 1996; "Is the Third Wave Over?", **Journal of Democracy**, vol:7, No.3; 1996
- Fernandez-Arias, Eduardo ve Peter J. Montiel, 1995; **The Surge in Capital Inflows to Developing Countries: Prospects and Policy Responses**, (IMF Araştırma Raporu,)
- Geddes Barbara , 1994; **Politician's Dilemma**, (University of California Press, Berkeley)
- Gereffi Gary, 1995; "Global Production System and Third World Development" B. Stallings eds.'de **Global Change, Regional Response** (Cambridge University Press)
- Han Sung-Joo, 1991; "The Korean Experiment", **Journal of Democracy**, Vol:2 No:2
- Held David ve Anthony McGrew, 1993, "Globalization and the Liberal Democratic State", **Government and Opposition**, vol:28, no:2
- Helleiner Eric, 1994; "From Bretton Woods to Global Finance" R. Stubbs ve G.R.D. Underhill ed. içinde **The Political Economy and the Changing Global Order**, (Macmillan Press)
- Hirst Paul ve Grahame Thompson, 1996; **Globalization in Question**, (Polity Press, Cambridge)

IMF, 1994; **IMF Financial Statistics 1994**

Kahler Miles, 1992; “External Influence, Conditionality and the Politics of Adjustment” S. Haggard and R. Kaufman ed. içinde **The Politics of Economic Adjustment**, (Princeton University Press)

Koh B.C., 1996; “South Korea in 1995”, **Asian Survey**, Vol:36, No:1

Krause Lawrence B., 1996; **Korea’s Economic Role in East Asia**, Araştırma Raporu,, Asia Pacific Center, Stanford University

Lee Chong-Sik ve Hyuk-Sang Sohn, 1994; “South Korea in 1993”, **Asian Survey**, vol: 34, no.1

Lee Chong-Sik ve Hyuk-Sang Sohn, 1995; “South Korea in 1994”, **Asian Survey**, vol: 35, no.1

McClintock Cynthia, 1993; “Peru’s Fujimori: A Caudillo Derails Democracy”, **Current History**, Mart

Mo Jongryn, 1996; “Political Learning and Democratic Consolidation”, **Comparative Political Studies**, Vol: 29, No.3

Ohmae Kenichi, 1995, “Putting the Global Logic First” K. Ohmae ed. içinde **The Evolving Global Economy**, (Harvard University Press)

Öniş Ziya, 1998 “Economic Structure and IMF Stabilization Programmes” **State and Market: The Political Economy of Turkey in Comparative Perspective**, (Boğaziçi University Press)

Öniş Ziya, 1998 “Globalization and Financial Blow-Ups in the Semi Periphery: Perspectives on Turkey’s Financial Crisis of 1994” **State and Market: The Political Economy of Turkey in Comparative Perspective**, (Boğaziçi University Press)

Öniş Ziya, 1998 “Globalization and the Nation State: ,The Possibilities and the Limits of the State Intervention in Late Industrialization” **State and Market: The Political Economy of Turkey in Comparative Perspective**, (Boğaziçi University Press)

Öniş Ziya, 1998 “Reflections on Developing Countries’ Debt Problems” **State and Market: The Political Economy of Turkey in Comparative Perspective**, (Boğaziçi University Press)

Park Tong Whan, 1998; “South Korea in 1997”, **Asian Survey**, Vol:37, No:1

Pastor Manuel ve Carol Wise, 1992; “Peruvian Economic Policy in the 1980s: From Orthodoxy to Heterodoxy and Back”, **Latin American Research Review**, Nisan

Pereira Luis C. B., 1993; “Economic Reforms and Economic Growth: Efficiency and Politics in Latin America”; Pereira vd. ed içinde, **Economic Reforms in New Democracies**, (Cambridge University Press)

Przeworski Adam et al. 1996; “What Makes Democracies Endure”, **Journal of Democracy**, Vol: 7, No:1

Przeworski Adam, 1991; **Democracy and the Market**, (Cambridge University Press, 1991); p.27

Qureshi Zia 1996, “Globalization: New Opportunities, Tough Challenges”, **Finance and Development**, Mart

Roberts Kenneth ve Moises Arce, 1998; “Neoliberalism and Lower Class Voting Behavior in Peru”, **Comparative Political Studies**, Vol:31, No:2

- Roberts** Kenneth, 1996; “Economic Crisis and the Demise of the Legal Left in Peru”, **Comparative Politics**, Vol: 29, No:1
- Rodrik** Dani, 1994; “The Rush to Free Trade”, Stephan Haggard ve Steven Webb ed. içinde **Voting For Reform**, (Oxford University Press)
- Rodrik**, Dani, 1997; **Has Globalization Gone Too Far?**, (Institute for International Economics)
- Schmidt** Gregory, 1996; “Fujimori’s 1990 Upset Victory in Peru”, **Comparative Politics**, Vol:28, No:3
- Stallings** Barbara ve Stephany Griffith-Jones; 1995; “New Global Financial Trends: Implications for Development” B. Stallings ed. içinde **Global Change, Regional Response** (Cambridge University Press)
- Stallings** Barbara, 1992; “International Influence on Economic Policy: Debt, Stabilization and Structural Reform”, S. Haggard ve R. Kaufman ed. içinde **The Politics of Economic Adjustment**, (Princeton University Press)
- Stallings** Barbara; 1995; “Introduction: Global Change, Regional Response” B. Stallings ed. içinde. **Global Change, Regional Response** (Cambridge University Press)
- Stokes** Susan C., 1997; “Democratic Accountability and Policy Change: Economic Policy in Fujimori’s Peru”, **Comparative Politics**, Vol 29, No:2
- Suh** Hu Kyo, 1995; **Kwangju Uprising & Kim Young Sam Government**, IMF Araştırma Raporu,
- Sullivan** Kevin, 1998; “S. Koreans' Job Loyalty Turns to Despair”, **Washington Post** , 16 Mayıs
- The Economist**, 1998a; “Korean Glums”, 10 Ocak
- The Economist**, 1998b; “Kim’s Welcome”, 28 Şubat
- Weiss** Linda, 1997; “Globalization and the Myth of the Powerless State”, **New Left Review**, 225, Eylül-Ekim
- The World Bank**, 1996; **World Development Report 1996: From Plan to Market**, (Oxford University Press)